

PREMI *Coca-Cola*
DE RELAT BREU

GUIA DIDÀCTICA PER A PROFESSORS

Coca-Cola®

ÍNDEX

UNITAT DIDÀCTICA 0

0. Presentació.....4

UNITAT DIDÀCTICA 1

1. La narració breu.....8

UNITAT DIDÀCTICA 2

2. El llenguatge: l'eina per escriure.....17

UNITAT DIDÀCTICA 3

3. Tema, sentit, argument. El conflicte narratiu.....23

UNITAT DIDÀCTICA 4

4. El punt de vista.....32

UNITAT DIDÀCTICA 5

5. Els personatges.....42

UNITAT DIDÀCTICA 6

6. Construcció de veus. El diàleg.....49

UNITAT DIDÀCTICA 7

7. El temps i l'espai.....56

UNITAT DIDÀCTICA 8

8. Recursos formals: camps semàntics, ritme, estructura.....64

Crèdits
Disseny i Maquetació: Industria Gràfica PRACTIC, S. L.
© Contingut teòric: Escuela de Letras (Elisa Velasco i Mercedes González) www.escueladeletras.com
© Traducció i adaptació al català: de M. José Sánchez Merino
© Proposta d'activitats de la versió catalana: M. José Sánchez Merino
Coordinació de la versió catalana: Pere Mayans
Dipòsit legal: B-53864-2008

Primera edició: Barcelona, setembre 2008
Segona edició corregida: Barcelona, setembre 2009
Tercera edició corregida: Barcelona, setembre 2010
Quarta edició corregida: Barcelona, setembre 2011
IMPRES A CATALUNYA - PRINTED IN CATALONIA

0. PRESENTACIÓ

L'objectiu d'aquest material és el d'ajudar el professorat a desenvolupar en l'alumnat les capacitats que són necessàries per enfrontar-se amb seguretat a la lectura i a la composició de textos literaris. I, en concret, volem que sigui una eina més que us ajudi a preparar la participació del vostre alumnat en el concurs de narrativa breu en català que cada any organitza la Fundació Coca-Cola.

En aquest apartat us presentem algunes idees bàsiques i algunes orientacions didàctiques al voltant del fet literari. A més, en cada una de les unitats didàctiques s'inclouen també orientacions metodològiques sobre el tema corresponent.

1. Algunes idees sobre la creació literària

La **ment creativa** es pot desenvolupar. Encara que, sens dubte, hi ha artistes excepcionals des de molt joves, l'educació pot estimular i desenvolupar el potencial creatiu que existeix en qualsevol persona.

La **literatura**, tant des de la lectura com des de l'escriptura, és una manera de conèixer-se un mateix, de conèixer la realitat i de conèixer-se un mateix en relació amb aquesta realitat. Per això pot tenir una importància crucial en moments importants del desenvolupament de la personalitat, com ho és l'adolescència.

La literatura és una manera de posar en joc la mirada pròpia per ordenar la realitat que, de vegades, se'ns presenta com una experiència caòtica, confusa, múltiple, difícil i, fins i tot, impossible d'interpretar. Per contra, el text literari ens presenta una realitat seleccionada, limitada, definida, guiada per un sentit. Aquesta il·lusió de realitat estable i amb sentit és font de plaer i d'aprenentatge.

La literatura actua en dues esferes: l'**emotiva** i la **intel·lectual**. Un bon text literari ha de permetre compartir els sentiments i les emocions dels personatges, però també comprendre les raons de les seves accions i entendre, finalment, el sentit profund del text. És, per tant, un mitjà, per ampliar experiències.

El text literari és un bon estímul per a la reflexió i per a l'anàlisi, i, en conseqüència, per desenvolupar el **sentit crític**. La reflexió i l'anàlisi poden ser també fonts de plaer ja que permeten avançar en la comprensió del món en el qual vivim.

Cada text literari és únic i és inútil donar receptes per a la seva composició. Per descomptat que hi ha elements que es poden conèixer: tècnica, llenguatge, punt de vista narratiu..., però cada autor o autora té la seva personalitat i cal tenir sempre en compte aquestes **característiques particulars**.

La literatura és un **acte de comunicació**. L'autor o l'autora d'un text literari ha de tenir present el lector o la lectora: no existiria la literatura si no existís l'acte de la lectura. Això implica pensar en quins recursos s'utilitzaran per captar l'atenció, en com es dosificarà la informació al llarg del text, en com s'interpretarà el contingut del text. Ha de prendre distància del seu text i ha d'aprendre a llegir-lo com si no fos seu.

L'autor o l'autora d'un text literari necessita desenvolupar algunes actituds, totes les quals poden ser motiu d'aprenentatge: curiositat pel món que l'envolta; agosament per posar en dubte algunes veritats establertes; introspecció per fer aparèixer una mirada pròpia; i apassionament pel llenguatge, sentint-hi plaer quan s'hi treballa i sabent-hi jugar.

A l'hora de llegir s'ha d'establir **un diàleg amb el text**. Interpel·lar-lo per copsar-ne el sentit tan profundament com sigui possible és la manera d'adquirir més competència lectora cada dia.

2.- Orientacions metodològiques

El **desenvolupament de la ment creativa** exigeix un treball que inclogui la resolució de qüestions obertes, amb moltes respostes possibles. Un exemple senzill: si a una alumna se li demana que classifiqui una sèrie de paraules per ordre alfabètic, o pel seu origen, o pel nombre de síl·labes, l'alumna classifica però no crea res nou. Ara bé, si se li demana simplement que classifiqui les paraules, sense donar-li cap instrucció, es veurà obligada a crear un o diversos criteris per classificar-les. Ara fa una classificació però també va més enllà. Aquesta mateixa idea es pot aplicar a propostes més complexes, dissenyant activitats obertes i que, per tant, tinguin més d'una solució possible.

L'aprenentatge ha de ser **significatiu**. Per això, és convenient que l'alumnat indagui en la seva pròpia experiència, que treballi a partir dels seus propis textos, que s'enfronti a les dificultats que hi ha a l'hora de produir textos.

Les **activitats** que es proposen es relacionen amb els objectius que apareixen a l'inici de cada unitat. Es presenten propostes que volen facilitar la creativitat i ser un estímul per a l'aprenentatge que, necessàriament, ha de construir el propi alumnat, amb l'ajuda dels altres i de les conclusions que pugui treure de la seva experiència creativa. Quan es considera convenient per facilitar la comprensió dels conceptes per part de l'alumnat, es fa referència al conte o al text narratiu en substitució del relat o de la narració breu.

El paper del **professorat** és oferir estímuls, dinamitzar la classe, canalitzar la participació, oferir exemples i, sobretot, guiar i orientar l'aprenentatge dels alumnes, ajudant-los a reflexionar sobre els textos que produeixen i llegeixen.

És important saber que en moltes ocasions pot haver-hi una gran distància entre el que es pretenia

aconseguir amb un text i el que, de fet, s'aconsegueix. L'hàbit de llegir, comentar, analitzar i **expressar opinions sobre els textos** que es produeixen permet fer-ne una valoració conjunta amb la participació del professorat i dels companys i de les companyes. La valoració dels textos s'ha d'argumentar a partir del mateix text, no amb afirmacions com “el personatge no m'agrada” o “em cau malament”. Aquests tipus de crítiques no tenen cap valor pedagògic. En canvi, afirmacions com “el personatge és incoherent” o “no està bé construït” (amb els raonaments que les justifiquin) poden servir per millorar un text.

El **clima** de la classe ha de ser relaxat, positiu, obert i participatiu. Els límits, però, han d'existir: la participació ha de ser sempre respectuosa amb les altres persones, ningú no ha de monopolitzar l'atenció, s'han de respectar els torns de paraula, etc. Una estratègia que acostuma a donar bons resultats és pactar amb el grup abans de començar el debat quines seran les normes que s'hauran de seguir.

Sempre que sigui possible, s'incorporarà el **treball en grup** mitjançant propostes de creació col·lectiva, per tal d'afavorir, entre altres objectius, la cohesió i el respecte entre l'alumnat. També és importantíssim promoure la **llengua oral** com a eina de planificació i de reflexió per a la producció i la comprensió escrites.

És recomanable que l'alumnat utilitzi les **TAC** com a part habitual de la resolució de les activitats. Això inclou tant les possibles consultes de diccionaris i d'altres recursos publicats a la xarxa com la producció de textos mitjançant eines informàtiques.

La lectura i l'escriptura estan molt relacionades amb l'**observació del món** que ens envolta. Per tant, qualsevol exercici que estimuli, afavoreixi o desenvolupi aquesta capacitat d'observació serà benvingut. Es poden i s'han de proposar exercicis que, encara que no semblin directament relacionats amb la lectura o l'escriptura, serveixin després per a la construcció i la interpretació de textos literaris. Per exemple: identificar en les converses d'altres missatges no explícits, diferents d'allò que s'està dient aparentment; o buscar de camí a casa o a classe personatges que ens resultin interessants o estranys i mirar de verbalitzar què és el que ens ha cridat l'atenció.

La creació literària influeix, sens dubte, en aspectes com la redacció i la comprensió de textos i ajuda a desenvolupar altres **capacitats**, com l'ordre i l'eficàcia expositiva escrita i oral, la lectura en veu alta, la capacitat d'anàlisi i d'observació, la capacitat crítica, etc. També pot servir com a suport per al treball en altres assignatures (història, per exemple), encara que s'ha de procurar que no es perdin els elements creatius de l'escriptura.

La **valoració dels textos** dels alumnes ha de tenir en compte el nivell inicial dels aprenents i el progressos que han fet. Si s'han de seleccionar textos per a la lectura i discussió en classe, el criteri no ha de ser sempre seleccionar els millors, els més reeixits. De vegades, un text amb deficiències pot contenir alguna troballa

creativa o tècnica que resulti estimulante per a l'autor o l'autora i per a la resta del grup.

D'altra banda, s'ha de buscar la manera de transmetre allò de **fascinant** que té la literatura. Per exemple, mostrar que en el territori de la creació som lliures per modificar i inventar la realitat; que poden reflectir les vivències reals però també viure a través dels textos experiències que no s'han viscut i que, en molts casos, no es viuran mai; que només amb el llenguatge podem accedir a personatges, objectes, sensacions, llocs, sentiments, que són vius, intensos, visibles, palpables, reals...

3. Contingut del material

- El material conté les unitats didàctiques següents:

0. Presentació
1. La narració breu
2. El llenguatge: l'eina per escriure
3. Tema, sentit, argument. El conflicte narratiu
4. El punt de vista
5. Els personatges
6. Construcció de veus. El diàleg
7. El temps i l'espai
8. Recursos formals: camps semàntics, ritme, estructura

- A cada unitat trobareu els apartats següents:

- Per al professorat
 - Objectius
 - Continguts
 - Resum dels continguts
 - Propostes de lectura
 - Orientacions per a les activitats
- Per a l'alumnat (material fotocopiable)
 - Activitats

I. LA NARRACIÓ BREU

Aquesta unitat didàctica està destinada a tractar d'una manera resumida els aspectes bàsics de la narració breu. Alguns dels conceptes que s'exposen aquí s'ampliaran en les unitats didàctiques corresponents.

Objectius

- Identificar el conflicte com a element fonamental del text narratiu.
- Reconèixer els recursos narratius que van associats normalment a la narració breu.
- Planificar un text narratiu a partir de la seva estructura (plantejament, nus i desenllaç).
- Produir textos narratius.

Continguts

Un **conte** o **narració breu** té com a primera característica, evidentment, la seva extensió, que ha de ser curta, la qual cosa no vol dir ni incompleta ni mancada de capacitat per transmetre una determinada visió de la realitat. Fixem-nos en el que explicava el gran contista català Pere Calders: “A mi el conte m'atreu molt perquè és el gènere que em permet més llibertat de tots els gèneres literaris. Una novel·la almenys ve condicionada per l'extensió. Jo he llegit moltes definicions del que és la novel·la; no n'hi ha cap que et doni una fórmula per fixar-la bé. Gairebé diria que és una novel·la quan una història ocupa un nombre de pàgines o de folis determinats; en canvi, el conte no. Quan has explicat el que vols explicar, pot ser que tingui quatre ratlles o que tingui quinze folis, però es nota immediatament si sobrepasses el que vols explicar per farcir-ho, o no hi arribes”. En aquesta mateixa línia la prestigiosa escriptora gallega Marina Mayoral opina que “la novel·la és com un verí lent i el conte, com una ganivetada”. Aquesta comparació ens pot ajudar a entendre les característiques d'un relat curt: intensitat, concentració, impacte, profunditat...

En una narració breu és imprescindible la **precisió**. D'una altra manera, no arribarà mai a colpir els lectors. D'acord amb les paraules de José María Merino, contista, novel·lista i poeta en llengua castellana, gran defensor del gènere breu, “els contes no admeten elements accessoris. Tots els materials del conte han de tenir una funció principal: per tant obliguen a una concisió difícil, que no té a veure només en l'ús de les paraules, sinó -sobretot- en la prèvia selecció dels motius”. O en paraules d'Horacio Quiroga, contista uruguaià (1878-1937), considerat un dels grans contistes de la literatura castellana: “No comencis a escriure sense saber des de la primera paraula on vols arribar. En un conte reeixit, les tres primeres línies tenen gairebé la mateixa importància que les tres últimes”. Per tant, un relat breu ha de funcionar com un mecanisme de rellotgeria, al qual no poden sobrar ni faltar peces; una maquinària perfectament ajustada, on

cada engranatge ha d'encaixar amb els altres, complint la seva funció, perquè, finalment, el relat aconsegueixi el seu objectiu de causar impacte.

Un altre element important d'una narració breu és l'**economia**, és a dir, explicar el màxim amb el mínim de recursos possibles i obtenir el màxim rendiment de qualsevol element de la composició del text. Per exemple, per mostrar la manera d'actuar d'un personatge, el més econòmic serà buscar una acció representativa del seu tarannà, una acció que resumeixi el seu comportament habitual; per descriure el seu aspecte, el més adequat serà utilitzar només aquells trets més representatius del personatge; si es vol mostrar que un determinat personatge es troba en un estat d'angoixa, es poden fer servir recursos com relatar l'acció amb un text de ritme accelerat, sense necessitat de fer-ho explícit en la narració. Per tant, s'ha de tenir en compte també la capacitat de suggeriment: com el que es diu pot fer entendre allò que no es diu. Són aquestes estratègies les que donen **intensitat** i **potència** a un relat curt i fan que el puguem considerar com una matèria concentrada. Vegem un exemple. Un personatge li diu a un altre “N'estic fins al capdamunt, que sempre diguis que ets orfe”. Aquestes paraules ens remeten a una realitat que va més enllà del que s'ha dit explícitament. No s'està informant només que un personatge estigui fart de sentir sempre el mateix. S'estan dient més coses: sabem que un dels personatges és orfe i que sempre, probablement per aprofitar-se'n, esmenta la seva orfandat; sabem també que aquesta situació es repeteix sovint, que segurament els altres personatges actuen influïts per la compassió que els produeix aquesta orfandat, que el personatge que ha parlat probablement no és orfe, perquè, si no, l'altre no utilitzaria la situació per intentar manipular-lo... Amb una sola frase significativa i intensa n'hi hagut prou per bastir un determinat tipus de relació, un passat i un present.

En una narració breu és necessari copsar l'atenció ràpidament. El lector o la lectora segurament ha previst dedicar poc temps a la lectura. Espera, per tant, trobar-se de seguida en el cor de la qüestió, immers en el món que proposa el relat. La **tensió** del text ha d'aparèixer de seguida. La brevetat permet mantenir la tensió en un nivell alt al llarg de la narració i des del primer moment. Per això és tan important la manera d'iniciar el text. Un bon principi, que generi expectatives, que sorprengui, que provoqui preguntes, és la forma més segura d'interessar els lectors.

El **conflicte narratiu** ha de plantejar-se de seguida, a l'inici de la narració. S'han de posar els personatges davant d'una situació per a la qual no els serveixen els seus recursos habituals (intel·lectuals, emocionals, físics...), que remogui els seus fonaments, que faci trontollar el seu món. La situació que pot desencadenar el conflicte pot ser de naturalesa molt diversa: un premi de loteria, quedar-se sol a casa per primera vegada, trobar un nadó abandonat o, com a *La Metamorfosi* de Kafka, despertar-se convertit en un escarabat.

Com a resultat del conflicte al qual s'han d'enfrontar, els personatges han de mostrar una **transformació** en la seva manera d'entendre el món. Com que es tracta d'un text breu, és possible que els lectors no s'arribin a trobar amb el nou personatge, transformat a causa d'allò que ha viscut, però almenys entreveuran

en quines facetes s'ha vist afectat, amb la seguretat que ja no serà el mateix personatge que van conèixer a l'inici de la narració.

Una pregunta que ens hem de fer és quins aspectes dels personatges s'han de tractar en un relat breu: quines característiques del seu caràcter, del seu aspecte, de la seva biografia s'han de recollir en el text? La resposta és senzilla: només allò que tingui una funció en el conflicte, allò que calgui per entendre el desenvolupament de l'acció. El mateix hauria de complir-se respecte a les situacions: al text haurien d'aparèixer només les **informacions** relacionades directament amb les situacions que viuen els personatges. No cal explicar, per exemple, que una empresa ha tingut problemes en el passat si això no afecta els personatges directament ni la situació que s'explica, tot i que sigui el marc laboral on se situa l'acció. Ni tampoc que la filla gran d'algú va anar-se'n si això no és rellevant per a la narració. Si la informació no és important en relació amb el conflicte que es planteja, aleshores hem de pensar que no és informació necessària.

Per acabar, un factor molt important en una narració és la **coherència**. Així, si en un moment determinat apareix una gata que pot parlar, no és possible, sense perdre la coherència, plantejar més endavant que aquest mateix animal no pot fer-ho, tret que se'n doni alguna justificació. Coherència en la construcció dels personatges: si s'ha caracteritzat un personatge com a valent, no se'l pot fer aparèixer com a covard posteriorment, sense justificar-ho. Coherència entre els trets psicològics dels personatges, les situacions a les quals s'enfronten i la seva transformació: si s'ha fet aparèixer un personatge envejós, aquesta característica haurà de tenir algun paper en el conflicte narratiu i també alguna presència en la transformació del personatge. Coherència de la seqüència temporal: si una acció comença al capvespre i després s'assenyala que han passat dues hores, no es pot dir que el sol engegava el personatge. En definitiva, coherència de les regles internes que l'autor ha definit per al relat per tal que resulti versemblant.

Resum dels continguts

- Una narració breu és un relat curt, però complet i amb sentit.
- Una narració breu ha de ser un text intens, concentrat, impactant, profund...
- Per tal que un relat breu sigui eficaç és necessari aconseguir que cadascun dels elements de la narració compleixin la seva funció i estiguin ben ubicats.
- També és necessària l'economia, entesa com aprofitament dels diferents elements de composició del text. Contar més amb menys per obtenir el major rendiment possible de qualsevol element narratiu.
- Cal copsar l'interès dels lectors a través d'un bon inici que generi expectatives, inquietud, curiositat, sorpresa...
- És fonamental la presència del conflicte narratiu, és a dir, situar el personatge davant d'una situació per a la qual no li serveixen els recursos (intel·lectuals, emocionals, físics...) habituals.
- Els personatges, a partir de la vivència del conflicte, han d'evidenciar alguna transformació perquè

han après alguna cosa o tenen ara una visió del món diferent.

- És important aportar només la informació necessària per al desenvolupament de les situacions que apareixen en el relat.
- És necessari mantenir la coherència en els diferents aspectes de la construcció d'un text narratiu.

Propostes de lectura

Els textos recomanats tenen a veure amb els conceptes treballats en aquesta unitat però no són necessaris per resoldre les activitats. Poden ser una lectura complementària per a dins o fora de l'aula. En qualsevol cas, el professorat facilitarà la comprensió d'aquells aspectes dels relats que puguin presentar dificultats per a l'alumnat. Les propostes de lectura per a aquesta unitat són les següents:

- POE, Edgar Allan: “El cor delator” dins *Mil anys de contes de terror*. Barcelona: Baula, 2000.
 - Un conte de terror psicològic amb un punt de vista totalment subjectiu a causa de la ment desequilibrada del narrador. És un conte d'estructura senzilla i amb personatges molt ben definits. Està escrit en un ritme ràpid que contribueix a crear sensació d'angoixa.
- TWAINE, Mark: “Història d'un invàlid” dins *L'elefant blanc, robot*. Barcelona: Empúries, 1988.
 - Un conte d'humor negre que, a partir d'un malentès, mostra la tendència humana a buscar solucions complicades per a casos senzills. Es desenvolupa una seqüència narrativa en la qual, a mesura que avança l'acció, el personatge es va transformant.

Orientacions per a les activitats

- A l'apartat 2 de la unitat 0 es poden trobar orientacions metodològiques generals sobre la proposta d'activitats d'aquest material.
- Les activitats es relacionen amb els objectius de la unitat.
- Les activitats van marcades amb un símbol per indicar quina és la habilitat que es treballa:

	Llegir		Generar idees
	Analitzar textos		Produir textos

- Les activitats 1, 2b i 3 estan plantejades de tal manera que es poden resoldre en grup o individualment, i oralment o per escrit. L'activitat 4 es pot fer individualment o bé fer cooperativament la planificació de la narració (apartat a), elaborar el text de manera individual a partir d'aquesta planificació comuna (apartat b) i després comparar els diferents relats que s'han produït a partir d'una mateixa planificació.

Activitat 1

a) Completeu la llista de temes que apareixen a la taula. Feu una llista de situacions o conflictes que podrien servir per escriure un conte. Inventeu un títol per a cada un dels relats possibles.

Tema	Situació o Conflicte	Títol
Catàstrofes naturals	· Un huracà destrueix totalment una ciutat	Vent de destrucció
Viatges		

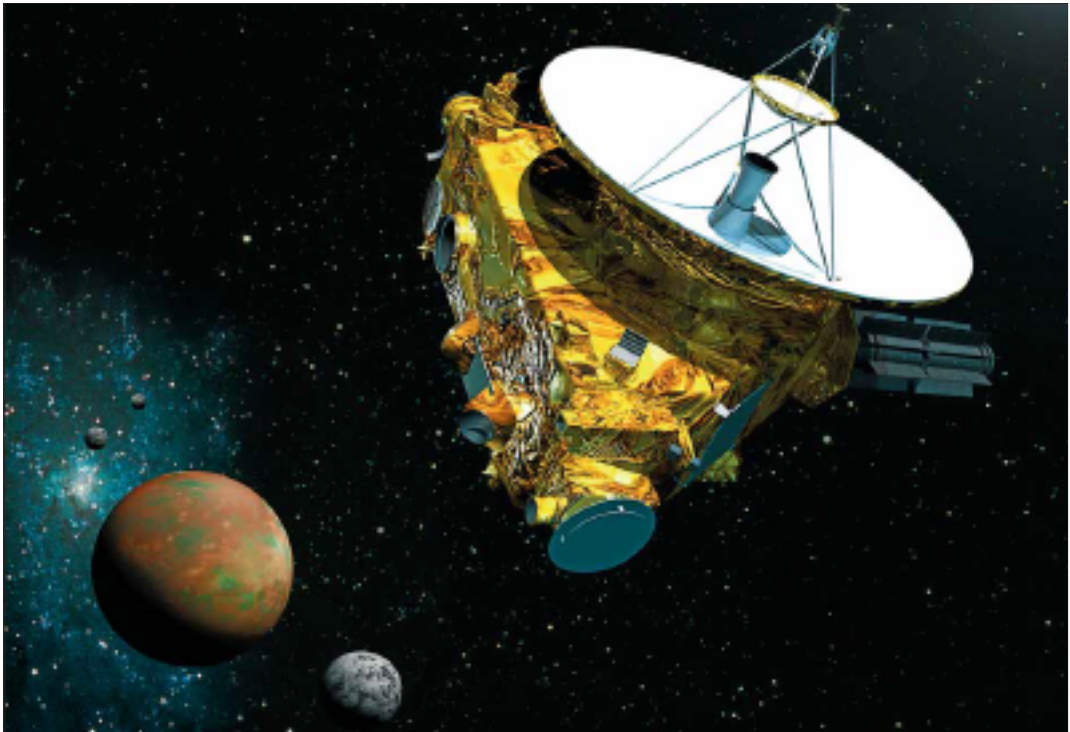
Activitat 2

a) El conflicte o la situació a partir del qual s'escriu un relat pot ser inventat però també es pot imaginar una història a partir d'un fet real. Llegiu la notícia que trobareu a continuació. (<http://multimedia.avui.cat/pdf/07/0504/070504diari035.pdf>).

Ciència El llarg viatge a una nova Terra

Reportatge

New Horizons és la sonda més ràpida de les construïdes per l'home, viatja a 76.000 quilòmetres per hora; a aquesta velocitat trigaria 300.000 anys a arribar al nou planeta trobat a Gliese ■ NASA

Podem fer la maleta?

VIATGE · El descobriment d'un planeta similar a la Terra a 20 anys llum genera curiositat sobre un vol interplanetari **REALITAT** · La nau més ràpida creada fins ara trigaria 300.000 anys a arribar a Gliese **RECERCA** · L'esperança de trobar vida extraterrestre està posada per ara en les missions Darwin i TPF

Joaquim Elcacho
BARCELONA

El recent descobriment d'un planeta que pot tenir atmosfera, aigua i vida en el sistema solar de Gliese 581, a només 20,5 anys llum de la Terra, obre diversos interrogants científics i genera molta curiositat popular. Una de les qüestions recurrents aquests dies és gairebé obvia: podem fer la maleta?

La resposta és pot dividir en dues parts. D'una banda, hauriem de saber si val la pena iniciar el viatge. Abans d'embarcar hauriem de tenir més dades sobre la seva atmosfera, l'existència d'aigua i, encara més difícil, la possible vida extraterrestre. D'altra banda, hauriem de calcular quanta roba de recanvi ens faria falta per al trajecte.

Ignasi Ribas, investigador de l'Institut d'Estudis Espacials de Catalunya, dona una primera resposta ben clara. Fins ara, la sonda de fabricació humana més ràpida és la nord-americana New Horizons, que vola actualment en direcció a Plutó a una velocitat de 21,4 quilòmetres per segon, és a dir, 76.000 quilòmetres per hora. "A aquesta velocitat, la New Horizons trigaria 300.000 anys a arribar al planeta localitzat al sistema Gliese". A més, poc equipatge podríem posar en una sonda que té la mida d'un piano.

Jordi Gutiérrez, del departament de física aplicada de la Universitat Politècnica de Catalunya (UPC), considera que, a tot estirar, amb els avenços tecnològics que es puguin aplicar en les properes dècades podem esperar que una nau de fabricació humana es pugui acostar "als

45 o 50 quilòmetres per segon; una velocitat fantàstica si recordem que la famosa Voyager II (llançada al 1977) viatja ara a uns 15 quilòmetres per segon". A aquesta velocitat, la Terra de Gliese està a "només 410.000 anys de viatge", ironitza Jordi Gutiérrez.

La nau *Enterprise* de Star Trek pot fer servir el *trawarp* per viatjar molt per sobre de la velocitat de la llum, però la física real i demostrada indica que el límit universal de velocitat està establert en 299.792.458 quilòmetres per segon (és a dir, 1.079.252.848 km/h). "A l'espai no fan falta radars, ni policies; no hi ha forma de superar aquest límit", indica amb rotunditat Jordi Gutiérrez. En conseqüència, només amb aquestes segona part de la resposta, ja tenim clar que, realment, no fa falta que fem les maletes.

21,4
quilòmetres per
segon (76.000
quilòmetres per hora)
és el rècord de la
sonda New Horizons

2020
és l'any del possible enlairament dels telescopis espacials Darwin i TPF, de detecció de vida extraterrestre

Una qüestió diferent, però, és si podem saber si hi ha vida al planeta de Gliese. En aquest apartat, Ignasi Ribas es mostra més esperançat. La resposta la poden donar les missions Darwin (de l'Agència Espacial Europea) i TPF (de la NASA). Aquest conjunt de telescopis espacials es podríen posar en marxa entre els anys 2020 i 2025. Les seves observacions permetran veure amb "molta precisió" la composició de l'atmosfera del planeta trobat a Gliese, i d'altres de similars", destaca Ribas. Si l'atmosfera conté oxigen lliure, serà senyal gairebé inequívoca de l'existència d'algun tipus de vida. Després es podria observar si hi ha clorofil·la a la superfície, un bon bioindicador de vida vegetal. Finalment, podríem buscar la presència de gasos de contaminació industrial (indicador de vida suposadament intel·ligent). ■

b) Després de llegir la notícia, feu una llista d'arguments que es podrien imaginar a partir dels fets que s'hi expliquen.

Arguments que es poden imaginar a partir de la notícia	
Gènere	Argument
Ciència-ficció	· Continuen les investigacions i es descobreix que, en una civilització anterior d'una tecnologia superior i fins ara desconeguda, els terrícoles ja van ocupar aquest planeta.
Terror	
Humor	
Aventures	
Policíac	

Activitat 3

a) En un conte és molt important que des de les primeres línies la lectura sigui interessant. Llegiu els paràgrafs inicials dels dos contes que trobareu a continuació.

b) Després de llegir els textos, completeu la taula.

Text 1 És cert! Sempre he estat una persona nerviosa, molt nerviosa, terriblement nerviosa. Però per què afirmen vostès que sóc boig? La malaltia havia agusat els meus sentits en comptes de destruir-los o adormir-los. I la meva oïda era el sentit més agut de tots. Sentia tot el que es pugui sentir a la terra i al cel. Moltes coses vaig sentir a l'infern. Com puc ser boig, aleshores? Escoltin... i observin amb quant de seny, amb quanta tranquil·litat els explico la meva història.

El cor delator (Edgar Allan Poe)

Text 2 Semblo de seixanta anys i casat, però aquests efectes són deguts a la meua condició i sofriments, perquè sóc solter, i només en tinc quaranta-un. Us serà difícil de creure que jo, que ara no sóc sinó una ombra, havia estat un home ple de virior¹ i de salut fa tot just dos anys (un home de ferro, un veritable atleta!); i, tanmateix, aquesta és la simple veritat. Però més estranya encara que aquest fet, és la manera com vaig perdre la meua salut. Vaig perdre la esforçant-me a tenir esment d'una caixa de fusells en un viatge de ferrocarril de dues centes milles, en una nit d'hivern. Es ben veritat, i us contaré com va anar la cosa.

Història d'un invàlid (Mark Twain)

	Text 1	Text 2
· El text sembla el principi d'un conte humorístic.	No	Sí
· El text sembla el principi d'un conte de terror.		
· El text crea ganes de saber què passarà a continuació.		
· El text ens presenta el narrador del conte.		
· El text està escrit en primera persona.		
· El text ens dona informació sobre l'aparença física d'un personatge.		
· El text ens dona informació sobre els sentits d'un personatge.		
· El text ens explica on passarà l'acció del conte.		
· El text ens explica en quina estació de l'any passarà l'acció del conte.		
· El text ens avança els fets que explicarà el conte.		
· El text ens indica que es narraran fets succeïts en el passat.		

l'força

Activitat 4

a) Trieu ara algun dels relats que heu pensat en l'activitat 1 sobre el tema dels viatges per escriure el principi i el final d'un conte. Abans penseu com serà la narració, contestant les preguntes del qüestionari que trobareu a continuació.

b) Un cop hàgiu pensat com serà la narració, heu d'escriure l'inici i el final del conte que heu pensat.

Qüestionari

Títol.....

Personatges	Protagonista o protagonistes <ul style="list-style-type: none">· Qui són?· Quin aspecte tenen?· Quina edat?· Quines virtuts tenen?· Quins defectes tenen?· Tenen alguna característica especial?· Quines idees tenen?· On viuen?· Amb qui?· A què es dediquen?
	Secundaris <ul style="list-style-type: none">· Qui són?
Viatge	Abans de sortir <ul style="list-style-type: none">· Per què comença el viatge?· Com hi participen els personatges?
	Durant el viatge <ul style="list-style-type: none">· Quin és el recorregut?· I els mitjans de transport?· Què fan els protagonistes durant el recorregut?· Quins problemes es troben?· Què fan per solucionar-los?
	Al final del viatge <ul style="list-style-type: none">· Quin és el lloc d'arribada?· Com solucionen els problemes que han trobat?· Els personatges són diferents al final del viatge que abans de començar-lo?En què?

2. EL LLENGUATGE: L'EINA PER ESCRIURE

Objectius

- Identificar els recursos lingüístics entesos com a instruments d'expressió i de comunicació.
- Fer un ús lúdic del llenguatge.
- Produir textos amb recursos expressius.

Continguts

La imatge que tenim del món que ens envolta es construeix a partir de les percepcions sensorials (el que veiem, sentim, toquem, olorem...), dels sentiments i de les sensacions que ens produeixen i també de les percepcions que les altres persones comparteixen amb nosaltres. En definitiva, de paraules, colors, llum, gestos, música, moviments... Quan volem traslladar tot això a una narració, només tenim el recurs de les paraules. Tot allò que volem expressar (sensacions, sentiments, paisatges, personatges, gestos, sons...) ho hem de transmetre mitjançant el **llenguatge**.

Precisament d'això en diem **literatura**, del fet de representar una realitat a través del llenguatge. Per tant, els personatges són la representació de les persones; les descripcions dels paisatges, dels objectes o de les cares, són les seves representacions; els diàlegs són la representació de les converses... En les narracions no trobem persones de veritat, ni paisatges, ni objectes reals, sinó la representació feta amb paraules. L'autor o l'autora d'un text literari ha d'utilitzar les paraules de manera que els lectors es puguin fer una imatge mental que els permeti reconstruir una determinada realitat.

Sovint es té la idea que el llenguatge literari ha de ser complicat, enfarfegat, preciosista..., la qual cosa és una equivocació. És cert que per produir textos d'una certa qualitat s'ha de conèixer el llenguatge i també s'ha de saber fer-lo servir, de la mateixa manera que un bon cuiner ha de conèixer les propietats dels aliments, els condiments i els temps de cocció i un arquitecte ha de conèixer les estructures i el comportament dels materials per construir bons edificis. Però també és cert que el **llenguatge literari** ha de tenir una condició primordial: ser eficaç. És evident que, si un personatge és una nena de 8 anys, no podrà parlar igual que una professora de filosofia. També és evident que si vull fer un text de lloança de la natura no faré servir els mateixos recursos lingüístics que si vull narrar la situació d'un grup de gent que viu entremig de les escombraries. Per a cada text, per a cada història, hi ha un llenguatge adequat, que és aquell que és més adient per comunicar el missatge. No es tracta, doncs, d'utilitzar sistemàticament un llenguatge com més complicat i barroch millor, perquè pot passar que, d'aquesta manera, tots els textos resultin similars i, a més, poc entenedors.

A més del sentit literal que tenen, les paraules també poden aportar **connotacions**, suggeriments que formen part del seu significat. Per exemple, les paraules *blanca*, *nívia* i *albina* signifiquen el mateix però no produeixen el mateix efecte. *Nívia* té una connotació poètica i culta que fa que no vulgui dir només “de color blanc”. No trobarem la frase “Vaig comprar una nevera nívia” si no és que volem que el personatge sembli un fatxenda. Conèixer el llenguatge no vol dir, doncs, saber moltes paraules del diccionari sinó triar, més enllà del seu sentit literal, aquelles paraules i expressions que poden marcar el text amb les connotacions que ens interessin. El criteri a l'hora de seleccionar les paraules que han de compondre el text ha de ser que siguin eficaces per explicar allò que volem explicar, per construir la narració que volem construir.

S'han de conèixer les normes i les regles d'ús del llenguatge. Això vol dir conèixer el lèxic, la gramàtica, la sintaxi, l'ortografia... que formen un **sistema lingüístic**, ja que són part inseparable de l'estructura de la llengua i són imprescindibles per establir la comunicació. En el cas del llenguatge literari, aquestes regles formen part també del recurs expressiu que podem utilitzar. Els hem de conèixer però també hem de tenir en compte que la transgressió de les normes pot servir, sempre que se'n faci un ús justificat, per aconseguir una eficàcia comunicativa més gran i que els lectors es fixin més en un element determinat de la narració.

La literatura ha de representar mitjançant el llenguatge allò que a la realitat es construeix igualment amb el llenguatge (converses, cartes...) i també allò que en la realitat té una altra naturalesa (objectes, emocions, idees, sensacions, sentiments, espais...). Per tant, s'ha de recórrer al **llenguatge expressiu**, és a dir, no produir missatges exclusivament informatius sinó reproduir amb els recursos lingüístics les sensacions i percepcions que volem transmetre. Per exemple, la frase “Tinc mal de cap” només ens proporciona informació. En canvi si escrivim “Sento cops dins del cap, tinc la sensació que m'explotarà d'un moment a l'altre, com si unes mans enormes l'estiguessin comprimint”, estem fent una frase expressiva que permet fer-se una idea de com és el mal de cap i posar-se en el lloc del personatge, de manera que els lectors es puguin implicar en la narració a través de les seves experiències. S'ha de tenir en compte, però, que s'ha de saber triar en quins moments el llenguatge ha de ser expressiu i en quins moments s'ha d'utilitzar un **llenguatge informatiu**. D'una altra manera, l'abús de recursos expressius fa que perdin força per culpa d'un efecte d'acumulació. En una narració, s'ha de trobar l'equilibri entre informació i expressivitat, per tal d'aconseguir l'atenció dels lectors sobre aquells aspectes que ho necessiten i, a l'hora, permetre la comprensió del text.

Resum dels continguts

- La literatura és una representació de la realitat a través del llenguatge.
- El llenguatge literari ha de ser eficaç per explicar allò que es vol explicar.
- Les paraules no tenen només un sentit literal sinó que suggereixen altres sentits (connotacions) que formen part del seu significat.
- S'han de conèixer les normes i les regles d'ús del llenguatge i aplicar-les amb correcció, però també hem de tenir en compte que la transgressió del llenguatge pot servir per aconseguir una eficàcia

- comunicativa més gran.
- S'ha de distingir entre llenguatge informatiu i llenguatge expressiu a l'hora de construir els textos literaris i utilitzar-los de la manera més convenient per fer que els lectors comparteixin els estímuls i sensacions que vol transmetre la narració.

Propostes de lectura

Els textos recomanats tenen a veure amb els conceptes treballats en aquesta unitat, però no són necessaris per resoldre les activitats. Poden ser una lectura complementària per a dins o fora de l'aula. En qualsevol cas, el professorat facilitarà la comprensió d'aquells aspectes dels relats que puguin presentar dificultats per a l'alumnat. Les propostes de lectura per a aquesta unitat són les següents:

- DESCLOT, Miquel: “Quan l'ànima s'aguanta per un fil” dins *A la punta de la llengua*. Barcelona: Cruïlla, 2004.
 - Un conte que, com tots els altres que formen el llibre, es fonamenta en el fet de donar al llenguatge figurat un sentit real.
- RODOREDA, Mercè: “Zerafina” dins *Tots els contes*. Barcelona: Edicions 62, 2002.
 - Monòleg d'una noia papissota en el qual, posant en primer terme la plasmació d'aquest defecte en el text, l'autora ens transmet el caràcter i les vicissituds del personatge.

Orientacions per a les activitats

- A l'apartat 2 de la unitat 0 es poden trobar orientacions metodològiques generals sobre la proposta d'activitats d'aquest material.
- Les activitats es relacionen amb els objectius de la unitat.
- Les activitats van marcades amb un símbol per indicar quina és la habilitat que es treballa:

	Llegir		Generar idees Planificat textos
	Analitzar textos		Produir textos

- Per resoldre les activitats d'aquesta unitat és important l'ús del diccionari. Podeu utilitzar els que hi ha disponibles a la xarxa:
 - Diccionari de la llengua catalana de l'IEC: <http://dlc.iec.cat/>
 - DIDAC: <http://www.edu365.cat/>
- Les activitats 1, 2, 3, 4b i 5 estan plantejades de tal manera que es poden resoldre en grup o individualment, i oralment o per escrit.
- El conte de Miquel Desclot “El gran somiador” (dins *A la punta de la llengua*), que es basa en un personatge que és un somiatruites en un sentit literal, pot servir per il·lustrar l'activitat 6.

JUGUEM AMB LES PARAULES

Activitat 1

a) Busqueu o inventeu frases en les quals només aparegui una vocal.

- La gata va matar la rata abans d'anar cap a casa.
-
-
-
-
-

Activitat 2

a) Inventeu maneres de referir-se en català als objectes següents:

- Reproductor de DVD: Miradiscos
- Play-Station:
- Aparell MP3:
- Aparell MP4:
- GPS:

Activitat 3

a) Inventeu definicions per a aquestes paraules. Després mireu al diccionari quin és el seu sentit real.

- Desbaratar: apujar el preu d'un producte que estava rebaixat
- Desbolcar:
- Escolament:
- Superconductivitat:
- Fruticós:
- Telemesura:
- Gasetilla:
- Inversor/Inversora:
- Vaitot:

- Textura:
- Ramapitec:

Activitat 4

a) Llegiu amb atenció el text.

b) Després de llegir el text, contesteu les preguntes que trobareu a continuació.

El noi Pompeuet, com si sentís ploure, continuava menjant quatre miquetes de no res, i encara de mala gana i posant-hi una cara de fàstic que li arribava fins als genolls.

- Peuet, fill meu, ets un llepafils, vet-ho aquí. No comprenc pas com tu fas per alimentar els quatre ossos i la mica de molla de les anques. Deus viure de l'aire del cel i de l'aigua de la terra, com els poetes.

La mare no sabia que la clau vital del seu fill Peuet era precisament aquesta: la de ser un llepafils. Tal com sona. En Pompeu Fabra i Coats vivia de llepar, d'amagat de tothom, tots els fils que li queien a tret. Fil de cosir, fil de teranyina, fil elèctric, filferro, fil d'empalomar... Potser era per això que, ara que ho dic, amb els fideus no feia tantes ganyotes.

Quan l'ànima s'aguanta d'un fil (Miquel Desclot)

- En aquest text la paraula més important és llepafils. Per quines paraules està formada? Què vol dir?
- Creieu que el sentit que té aquesta paraula en el text és el mateix que té habitualment? Com ha canviat l'autor aquest sentit?
- Hi ha altres paraules o frases en el text que tinguin un sentit figurat o un doble sentit, és a dir, que el sentit que tenen no es correspon exactament a allò que normalment expressen aquestes paraules?

Activitat 5

a) Amb l'ajuda del diccionari, expliqueu com canviaria la vida d'en Pauet si en comptes de ser un llepafils fos...

- Un tastaolletes
- Un bocamoll
- Un cagadubtes

- Un escalfacadires
- Un somiatruites

Activitat 6

a) A partir del exemples, trieu una sensació física i un estat emocional i escriviu els textos corresponents.

- Tenir molt mal de panxa

Notava unes punxades com si algú dins dels meu estómac m'estigués clavant milers de ganivetades i jo no pogués fer res per aturar-lo. De tant en tant, les punxades paraven un moment i em semblava que tot havia passat però al cap d'uns segons el dolor tornava i era encara molt pitjor que abans.

-

- Tenir molta por

El cor em batejava a tanta velocitat que em semblava que els batecs ressonaven dins del meu pit com si fossin cops de martell. Volia cridar però obria la boca i no en sortia cap soroll. Em semblava que aviat no podria ni respirar de tan paralitzada com estava.

-

3. TEMA, SENTIT, ARGUMENT. EL CONFLICTE NARRATIU.

Objectius

- Identificar el tema i el sentit d'una narració.
- Entendre que un mateix argument pot donar lloc a trames diferents.
- Entendre el conflicte narratiu com a base del desenvolupament d'una narració.
- Produir textos narratius.

Continguts

Els relats, per molts allunyats que estiguin de la realitat, per més fantàstics que siguin, sempre es refereixen a algun **tema** relacionat amb el món real. Aquest tema és l'assumpte sobre el qual parla el relat. Pot ser la guerra, l'amor, l'amistat, la valentia, la mort, la discriminació o qualsevol altre. Tot i que les obres literàries tenen tendència a tractar amb preferència alguns dels temes que acabem de citar, s'ha de tenir present que qualsevol tema pot convertir-se en tema literari. El secret es troba en el fet d'aportar una mirada original: existeixen milers de textos sobre el tema de l'amor però es diferencien pel punt de vista, la mirada, l'enfocament que en fan.

Els textos literaris, a més de tenir un tema, han de generar un **sentit**. És important entendre que un relat és un text indirecte, un text que utilitza una situació, uns personatges, unes accions per transmetre una idea, que és el que anomenem sentit, l'enfocament concret sobre el tema que tracta. Vegem alguns exemples. En el conte de *La Caputxeta Vermella*, el tema seria l'obediència (almenys en la seva versió més difosa, la qual inclou l'advertiment de la mare perquè no s'entretengui en el bosc) i el sentit seria “desobeir els pares o els adults té un càstig”. En *El senyor dels anells* de Tolkien, encara que hi ha molts temes secundaris, el tema principal és el bé i el mal, i el sentit, “amb grans esforços, el bé acaba triomfant sobre el mal”. En la fable *La lletera i la galleda* (“No diguis blat fins que sigui al sac i ben lligat”) d'Isop, el tema és la falta de realisme i el sentit, “que no es poden donar per fetes coses que només són a la nostra imaginació”. El sentit es desprèn dels fets seleccionats, de la veu i de les accions dels personatges, de la seqüència narrativa... Qualsevol variació en els fets que formen la seqüència narrativa dona un nou sentit a la història. Per exemple, hi ha algunes versions del conte de *La Caputxeta Vermella* que no inclouen l'advertiment de la mare sobre el llop. Aleshores el tema ja no pot ser l'obediència sinó les aparences, ja que tot giraria al voltant de l'engany del llop i el sentit seria “no ens hem de refiar de les aparences”.

Quan ens plantejem quin sentit ha de tenir una narració, no hem de pensar necessàriament en grans principis ni en idees de caràcter molt general. N'hi ha prou amb agafar algun aspecte de la realitat o amb utilitzar la pròpia opinió sobre algun tema. Si s'escriu un relat sobre el tema de l'amor, es pot articular al

voltant idees com “el primer amor sempre fracassa”, “el primer amor mai no s'oblida”, “l'amor és imprescindible per viure” o “l'amor és una càrrega”, tot depèn de quins siguin les experiències i les idees de l'autor o l'autora. L'escriptura, en definitiva, surt de la experiència de cada persona, dels seus interessos, de qui és, de com ha viscut, de quines han estat les seves vivències. A més, cada persona té una visió diferent del món i interpreta la realitat a partir del seu ésser individual. Per a escriure és necessari escoltar aquesta **veu personal**, aprofundir en la manera pròpia d'entendre el món i centrar-se en els temes que veritablement ens interessin.

És cert que tot el que es pot escriure procedeix, en última instància, de la pròpia experiència, però no s'ha de confondre's experiència amb biografia o amb història familiar. L'experiència inclou la biografia, però també tot el que coneixem a través de les vivències d'altres persones, de les pel·lícules, dels llibres, etc. Podem pensar que la nostra història personal és molt interessant, però és possible que només ho sigui per a uns quants amics i parents. Les anècdotes personals i familiars poden ser útils per incorporar-les a la història que es vol contar o per definir millor un personatge, però mai no haurien de ser l'objectiu final d'un text de ficció. Cal recordar sempre que l'experiència ha de servir al text i no el text a l'experiència. És a dir, que la finalitat del relat no és explicar **vivències personals** (en aquest cas hauríem d'escriure un diari personal o una autobiografia), encara que es puguin utilitzar com a material narratiu o originin el tema o el sentit del relat.

Una vegada decidit el tema i, ni que sigui en un nivell d'esbós, el que es vol plantejar sobre aquest tema (el sentit) caldrà buscar l'**argument** més convenient. L'argument el formen una situació d'origen i la sèrie de fets que succeeixen al llarg del relat i que són conseqüència els uns dels altres. És important remarcar que l'argument del text no és el mateix que el sentit del text, sinó que és una eina per arribar-hi.

En qualsevol argument ha d'haver una situació de **conflicte**, entesa com una situació inusual per al personatge, que no li permet servir-se dels seus recursos habituals. Un argument sense conflicte resultarà pla. Podem mostrar les accions d'un personatge en la seva vida quotidiana, però si no el situem davant d'una situació que el sacsegi, que suposi una crisi, no tindrem una narració definida. Podríem emplenar pàgines i pàgines sense arribar enlloc i, per descomptat, sense arribar a captar l'interès dels lectors. Perquè es pugui parlar de narració ha d'haver-hi moviment i, per tant, conflicte. Per exemple, podríem explicar la vida ordenadíssima d'una persona molt metòdica, que cada dia fa el mateix, però aviat resultaria una història avorrida perquè podríem preveure molt fàcilment l'argument. En canvi, si mostrem aquest personatge metòdic en un dia en el qual el despertador no ha sonat a l'hora prevista, obrim una esquerda en el seu món, l'obliguem a reaccionar d'una manera diferent i, amb això, ja s'aconsegueix despertar l'interès per saber què farà, si serà capaç de resoldre la crisi i quines en seran les conseqüències en la seva vida.

Una vegada dissenyat l'argument, arriba el moment de desenvolupar-lo, d'escriure'l de la manera que l'autor o l'autora consideri més convenient. Es pot, per exemple, respectar l'ordre cronològic i explicar l'argument

del principi fins al final però també es pot començar pel final i després anar enrere per explicar com s'hi ha arribat. La manera d'exposar un argument, d'organitzar el text perquè el lector conegui l'argument en un ordre determinat és el que anomenem **trama**. Per exemple, si escrivim un relat sobre un assassinat podem plantejar-lo de diferents maneres. Una d'elles serà com un relat d'investigació: hi ha un assassinat i la detectiu encarregada del cas realitza les investigacions necessàries fins a descobrir qui és l'assassí. Però també podem començar el relat explicant l'assassinat i qui és l'assassí, i a continuació explicar com s'han arribat a produir els fets. En el primer cas, el relat estarà marcat pel suspens. El lector o la lectora acompanyarà el detectiu en la seva investigació perquè també vol saber qui és el responsable del crim. En el segon cas, ja no hi ha suspens però el relat és igualment interessant. L'interès es desplaça i ja no l'interessa saber *qui* sinó *per què*. Per tant, trames diferents donaran lloc a textos diferents que explicaran coses distintes.

Resum dels continguts

- El tema és l'assumpte sobre el qual tracta la narració.
- L'enfocament concret que una narració fa sobre un tema és el sentit de la narració.
- Els temes i els sentit dels textos sorgeixen de l'experiència personal dels autors. L'experiència personal no s'ha de confondre amb la biografia d'una persona, ja que inclou també tot el que coneix a través de les vivències d'altres persones, de les pel·lícules, dels llibres, etc.
- L'argument és la seqüència dels fets, que uns són conseqüència dels altres, que formen una narració.
- La trama és la manera d'exposar un argument, la manera d'ordenar els fets d'una manera determinada.
- En qualsevol argument ha d'haver una situació de conflicte, entesa com una situació inusual per al personatge, que no li permet servir-se dels seus recursos habituals.

Propostes de lectura

Els textos recomanats tenen a veure amb els conceptes treballats en aquesta unitat però no són necessaris per resoldre les activitats. Poden ser una lectura complementària per a dins o fora de l'aula. En qualsevol cas, el professorat facilitarà la comprensió d'aquells aspectes dels relats que puguin presentar dificultats per a l'alumnat. Les propostes de lectura per a aquesta unitat són les següents:

- CALDERS, Pere: “Miratge”, “Els bons costums”, “L'exprés”, “Per a un demà millor”, “Judici precipitat”, “La planeta”, “L'hora en punt”, “Final de Ramir el Fort”, “Una cosa va per l'altra”, “Per si algú m'escolta” dins *Tots els contes*. Barcelona: Edicions 62 - La Butxaca, 2008.
 - Alguns del contes d'unes poques línies de l'autor. Plens de fantasia i d'ironia, mostren com amb molt poques paraules es poden construir arguments complets i reflexionar sobre la naturalesa humana.

- FILOPOVIC, Zlata: *El diari de Zlata*. Barcelona: Columna, 2001.
 - Diari d'una noia en situació de guerra que pot servir per reflexionar sobre la diferència entre la literatura com a testimoni de la realitat i la literatura com a creació de mons de ficció.

Orientacions per a les activitats

- A l'apartat 2 de la unitat 0 es poden trobar orientacions metodològiques generals sobre la proposta d'activitats d'aquest material.
- Les activitats es relacionen amb els objectius de la unitat.
- Les activitats van marcades amb un símbol per indicar quina és la habilitat que es treballa:

	Llegir		Generar idees
	Analitzar textos		Produir textos

- Les activitats 1, 2b, 3b, 4b i 5a estan plantejades de tal manera que es poden resoldre en grup o individualment, i oralment o per escrit.

L'ARGUMENT

Activitat 1

a) Penseu en narracions (contes, novel·les, pel·lícules...) que puguin servir per explicar les frases següents.

- Al final, el bé triomfa sobre el mal.
El senyor dels anells,
- Si t'estimes algú de veritat, faràs qualsevol cosa per ajudar-lo.
.....
- Fins i tot les persones que semblen més normals poden amagar grans secrets.
.....
- Les guerres no les guanya mai ningú.
.....
- A vegades una persona es rebutjada simplement perquè és diferent de les altres.
.....

Activitat 2

a) Llegiu els dos contes breus de Pere Calders.

b) Després de llegir els contes, contesteu les preguntes que trobareu a continuació.

Conte 1 L'altre dia, mentre m'afaitava, vaig descobrir-me una altra cara. I no m'era pas desconeguda, s'assemblava a la d'un veí meu que no puc veure, un home insuportable amb el qual ens barallem a cada pas. Des d'aleshores em tinc mania i m'odio, ja no em puc quedar sol amb mi mateix.

Miratge de Pere Calders

Conte 2 El cavall, desorientat per una *malapta'* estirada de la brida, va fer un bot i el cavaller caigué en mala posició. El genet es va trencar una cama i el cavall, convençut que complia un deure pietós, va rematar-lo amb una forta guitza a la nuca.

Els bons costums de Pere Calders

	Conte 1	Conte 2
· Quins fets trobem al començament de les narracions?		
· Són fets possibles o impossibles?		
· Quines conseqüències tenen per als personatges?		
· Penseu un altre títol per a cada un dels contes.		

Activitat 3

a) Una mateixa història es pot explicar de maneres diferents. Llegiu el resum del conte de la Caputxeta Vermella tal com s'explica normalment.

b) Després torneu a escriure el resum però començant per l'última acció i continuant el conte a l'inrevés, de manera que el conte acabi quan la mare de la Caputxeta li demana que vagi a casa de l'àvia.

amb poca habilitat

1. La mare d'una nena que es diu Caputxeta Vermella li demana a la seva filla que vagi a casa de l'àvia a portar un encàrrec.
2. La mare li diu a la Caputxeta que no s'entretengui pel bosc perquè hi ha un llop molt perillós.
3. La Caputxeta surt de casa però no fa cas a la mare i s'atura al mig del bosc a agafar flors.
4. Apareix el llop i parla amb la Caputxeta molt amablement.
5. El llop li proposa fer una cursa per veure qui arriba abans a casa de l'àvia.
6. Ella, confiada, accepta.
7. El llop, amb enganyys, arriba abans.
8. El llop es menja l'àvia i es fica al llit disfressat amb les seves robes.
9. Quan arriba, la Caputxeta s'acosta al llit confiada, pensant que es trobarà l'àvia i aleshores el llop també se la menja.
10. Finalment, arriben uns caçadors que alliberen l'àvia i la Caputxeta de la panxa del llop.

1. Uns caçadors arriben a casa de l'àvia i alliberen l'àvia i la Caputxeta de la panxa d'un llop que se les acaba de menjar.
2. El llop s'havia menjat la Caputxeta quan ella s'havia apropiat al llit pensant que es trobaria la seva àvia.
3. Abans que arribés la Caputxeta, el llop...

Activitat 4

a) Quina conclusió creieu que es pot treure del conte de *La Caputxeta*?

- És millor no fer cas dels avisos i guiar-se per les opinions pròpies.
- S'ha de fer cas quan algú t'avisa d'un perill.

- Quan una persona s'equivoca, els altres no l'han d'ajudar encara que tingui problemes.
- La millor manera de no tenir problemes és no sortir mai de casa.
- No s'ha de desconfiar mai del que et diuen els altres.

Activitat 5

a) Observeu la fotografia i contesteu les preguntes que trobareu a continuació.

b) A continuació elaboreu un text on expliqueu de forma redactada la història que heu imaginat a partir de la fotografia:

- Què creieu que és a punt de passar?
- Qui serà el culpable? Per què?
- Qui sortirà perjudicat? Per què?
- Com creieu que acabarà la història per als perjudicats?
- I per als culpables?
- Penseu el títol per a un conte breu basat en aquesta fotografia d'acord amb les respostes que heu donat a les preguntes anteriors i escriviu-lo.

Objectius

- Reconèixer el punt de vista narratiu .
- Analitzar les diferències més importants entre narrador extern i narrador intern.
- Produir textos amb diferents tipus de narradors (extern i intern).

Continguts

La perspectiva des de la qual abordem una narració és el **punt de vista narratiu**. Un esdeveniment qualsevol pot donar lloc a arguments diferents segons l'enfocament que en fem. Per exemple, si es tracta de narrar l'incendi d'un edifici, no serà el mateix si ho explica un bomber experimentat, un bomber novell, una de les persones atrapades pel foc, un dels curiosos que ho està observant des de fora o una veu anònima que no correspon a ningú en particular. Cadascuna d'aquestes possibilitats, o d'altres que es podrien donar, correspon a una perspectiva diferent sobre els fets, que n'il·lumina zones diferents, de manera similar al que passa quan dirigim un focus sobre un escenari.

Hi ha sis preguntes que permeten identificar els **elements que conformen el punt de vista narratiu**. Aquestes preguntes són: *Què?*, *Qui?*, *Per què?*, *Per a què?*, *Des d'on?* i *Quan?* Aquestes preguntes estan interrelacionades ja que depenen les unes de les altres. La primera pregunta, *Què?*, correspon als detalls de la història que s'explica; *Qui?* correspon a la veu que es fa càrrec d'explicar-la; *Per què?* al motiu pel qual ens explica aquesta història; *Per a què?* a la intenció que té en explicar-la; la cinquena, *Des d'on?*, es refereix a si aquesta veu ha participat o no directament en els fets; i la sisena, *Quan?*, correspon a la distància temporal entre els fets i la narració, quant de temps ha passat entre que els fets han succeït i que s'han explicat. Lògicament, segons quina sigui la veu que narra (*Qui?*), el motiu (*Per què?*), la intenció (*Per a què?*), la participació del narrador en els fets (*Des d'on?*) o la distància temporal (*Quan?*) s'explicaran uns detalls o uns altres (*Què?*). O a l'inrevés, depenent de quins detalls apareguin a la narració, els explicarà una veu determinada, amb una determinada distància temporal, per un motiu determinat... Aquesta dependència entre les preguntes ens fa veure que, en realitat, aquesta manera de desglossar la narració és una divisió artificial que utilitzem per poder analitzar el concepte de punt de vista, que, a la pràctica, es presenta com un tot unitari.

És molt important distingir entre **narradors** i **autors**. Els primers són, com hem dit, les veus que expliquen la història. Els autors són qui, en donar forma a la narració, construeixen aquesta veu. La veu del narrador o la narradora no s'ha de correspondre necessàriament amb la de l'autor o l'autora, que poden crear veus diferents per a narracions diferents.

Com ja s'ha dit, hi ha la possibilitat que la narració vagi a càrrec d'una veu anònima, que no correspongui a la de cap personatge. Es tracta, doncs, d'un **narrador extern**, que refereix el fets en tercera persona. Com que no és ningú en particular, no és necessari crear-li una identitat (nom, dades biogràfiques, caràcter, relació amb els fets). La seva funció és narrar de manera eficaç. Seria el cas dels contes clàssics, que comencen amb fórmules com *Vet aquí una vegada...*

La narració externa pot utilitzar diferents estratègies, d'acord amb el sentit que es vulgui donar al relat. Com que la veu no correspon a cap personatge en particular, té la possibilitat d'explicar-ho tot. Per exemple, el que està passant en dues habitacions simultàniament, antecedents dels fets que centren el relat, el que pensen o senten els personatges... Segons l'estratègia que adopti, utilitzarà o no totes o algunes d'aquestes possibilitats. Per exemple, explicar només el que es veu i se sent, i no els sentiments o emocions dels personatges; o seguir l'itinerari d'un únic personatge d'entre tots els que apareixen en la narració. Aquest tipus de narradors acostumen a donar lloc a **relats objectius**, ja que, com que no participen directament en la història, no han de reflectir necessàriament les idees o els sentiments vinculats al desenvolupament de la narració i el lector té la percepció que s'apropa més a la que podria ser la realitat dels fets.

Una altra possibilitat és que la veu correspongui a un personatge concret i, per tant, dotat amb uns atributs que configuren la seva identitat (edat, sexe, biografia personal, caràcter, emocions...). A més de fer conèixer uns fets, hi participa i l'afecten d'alguna manera. Aquest **narració interna** té les limitacions pròpies del seu personatge. Per exemple, si el personatge és en una habitació i ens explica els fets que s'hi produeixen, no ens podrà explicar el que està passant en una altra habitació simultàniament, tret que justifiqui com n'ha tingut coneixement. Tampoc pot explicar amb certesa el que senten o pensen els altres personatges, només pot suposar-ho o deduir-ho.

Aquest tipus de narradors poden explicar en primera persona allò que els ha succeït i també allò que coneixen del que els ha succeït als altres, però, en qualsevol cas, ens explicaran fets que els afecten. Per exemple, en el cas de l'incendi que citàvem al principi, si es tracta d'un dels curiosos que miren, ho explicarà perquè la visió dels fets l'ha afectat emocionalment o intel·lectual, ja que un narrador personatge, a diferència d'un narrador extern, té emocions i idees pròpies. La seva perspectiva dóna lloc, per tant, a una **narració subjectiva**, mediatitzada per les seves idees i emocions. I això és un aspecte que sempre s'ha de tenir en compte a l'hora de llegir un relat, preguntant-se per les raons i les intencions del personatge que narra.

Tot el que s'ha dit fins aquí evidencia que la configuració d'un text depèn, en bona part, del punt de vista triat, ja que determina decisions com qui serà el narrador, quins fets explicarà, per quin motiu, amb quina finalitat... I determinarà, per mitjà de tot això, el **sentit del text**.

Resum dels continguts

- El punt de vista és la perspectiva des de la qual s'aborda una narració.
- Aquesta perspectiva es conforma d'acord a les respostes a sis preguntes: *Què?*, *Qui?*, *Per què?*, *Per a què?*, *Quan?*, *Des d'on?* Són respostes interdependents que configuren el punt de vista narratiu de cada text.
- El punt de vista es concreta formalment en el narrador o la narradora i en la seva manera particular d'explicar la història.
- S'ha de distingir entre autor o autora i narrador o narradora. En el primer cas, és qui compon el text, incloent-hi la veu narrativa, i és, per tant, un element extern al text. En el segon és un element del text, la veu que s'ha donat al relat.
- Hi ha dos tipus de narradors: els narradors externs i els narradors personatge o interns.
- Els narradors externs són veus anònimes, que no corresponen a cap personatge, que no participen en el relat i que, per tant, ho hi han de posar en joc les seves idees o els seus sentiments. En aquest sentit, són objectius. La seva funció és narrar els fets de manera eficaç.
- Els narradors interns són veus narratives corresponen a un dels personatges del relat. Estan dotats amb uns atributs que configuren la seva identitat i que influeixen en la narració. Expliquen fets que els afecten d'alguna manera i, per tant, la seva perspectiva és subjectiva.
- El punt de vista és un element molt important de la composició del text que incideix de manera fonamental en la construcció del seu sentit.

Propostes de lectura

Els textos recomanats tenen a veure amb els conceptes treballats en aquesta unitat però no són necessaris per resoldre les activitats. Poden ser una lectura complementària per a dins o fora de l'aula. En qualsevol cas, el professorat facilitarà la comprensió d'aquells aspectes dels relats que puguin presentar dificultats per a l'alumnat. Les propostes de lectura per a aquesta unitat són les següents:

- WELLS, Herbert George: *L'home invisible*. Barcelona: La Magrana, 2006.
 - Novel·la de ciència-ficció en la qual es construeix l'acció a partir del punt de vista de diferents personatges.
- UHLMAN, Fred: *L'amic retrobat*. Barcelona: Columna - La Butxaca, 2007.
 - Relat subjectiu de base autobiogràfica situat en l'època d'ascens del nazisme, que narra la relació entre dos nois alemanys, un dels quals és jueu.

Orientacions per a les activitats

- A l'apartat 2 de la unitat 0 es poden trobar orientacions metodològiques generals sobre la proposta d'activitats d'aquest material.
- Les activitats es relacionen amb els objectius de la unitat.
- Les activitats van marcades amb un símbol per indicar quina és la habilitat que es treballa:

	Llegir		Generar idees
	Analitzar textos		Produir textos

- Les activitats 1b, 2 i 3b estan plantejades de tal manera que es poden resoldre en grup o individualment.
- 1b i 2 es poden contestar oralment o per escrit.

EL PUNT DE VISTA EN EL TEXT NARRATIU

Activitat 1

a) Llegiu els textos que trobareu a continuació i que corresponen a la presentació del personatge d'una novel·la.

b) Després de llegir els textos completeu la taula que trobareu a continuació.

Text I

El foraster arribà pel febrer, un dia de boira, el de l'última nevada de l'any, amb un vent i una neu que tallaven. Havia vingut a peu, per la duna, des de l'estació de Bramblehurst, amb una petita maleta negra a la seva mà coberta d'un guant gruixut. Anava ben tapat de cap a peus, i un flexible¹ d'amples ales només li deixava al descobert la lluent punta del nas. La neu que duia a les espatlles i al pit afegia una cresta blanca a la maleta. Entrà a l'hostal “Cotxes i cavalls”, més mort que viu, i deixar anar a terra el seus bagatge.

(...)

Llavors l'hostalera veié que el foraster duia unes gran ulleres blaves amb pantalles als costats, i que unes patilles espesses, estarrufades sobre el coll de l'americana, li tapaven les galtes.

(...)

... el front del foraster, per sobre de les ulleres blaves, també estava tapat amb una mena de bena blanca, i una altra bena posada sobre les orelles no deixava veure res de la seva cara, llevat del nas colorit i punxegut i lluent ara com quan havia arribat. La seva americana era de vellut fosc, i en duia l'ample coll negre aixecat; el coll de la camisa dibuixava tot al voltant del seu coll una ratlleta blanca. Els cabells negres i despentinats, se li escapaven en petites tofes per sota les benes encreuades, donant a la fesomia la més estranya aparença concebible.

L'home invisible de H.G.Welles

¹barret

Text 2 Va entrar a la meua vida el febrer de 1932 i no la va deixar mai més.

(...)

Puc recordar perfectament el dia i l'hora que els meus ulls es van fixar en aquest noi que es convertiria en la causa de la meua felicitat més gran i del més gran desesper.

(...)

Portava pantalons llargs, amb un tall i uns plecs perfectes que, òbviament, no penjaven com els nostres. El vestit que duia semblava molt car: era d'un gris clar amb una mostra d'espiga i, quasi segur, tenia “garantia anglesa”. La camisa era blau cel i la corbata, blau fosc amb piquets blancs; al seu costat, els nostres colls es veien bruts, greixosos i amb aspecte de cordes. Tot i que consideràvem efeminat qualsevol intent d'anar elegant, no podíem deixar de mirar amb enveja aquell retrat del confort i la distinció.

L'amic trobat de Fred Uhlman

	Text 1	Text 2
· És segur que s'expliquen fets reals.	No	No
· El text està escrit en tercera persona.		
· El narrador fa una descripció del personatge que aconseguix que tinguem curiositat per saber per què va vestit d'aquella manera.		
· El narrador fa una descripció del personatge que aconseguix que ens adonem que és d'una família rica.		
· El narrador ens explica per què el personatge va vestit d'aquesta manera.		
· El narrador ens explica l'acció tot i que ell no hi participa.		
· El narrador ens explica uns fets en els quals ell també participa.		

Activitat 2

 a) Observeu la fotografia i feu una llista de les paraules que faríeu servir en la narració d'aquest incendi segons quin fos el paper del personatge que l'explica.

Un bomber	
Noms	Verbs
Escala, ...	Entrar, ...
Un veí o veïna de l'edifici que encara no ha pogut sortir	
Noms	Verbs
Balcó, ...	Sortir, ...
Una persona que mira els fets des del carrer	
Carrer, ...	Observar, ...

Activitat 3

a) Llegiu el fragment d'una obra de teatre que té com a protagonista al detectiu belga Hèrcules Poirot.

b) Després de llegir el text completeu les activitats que trobareu a continuació.

(...) apareix Poirot, seguit de Salvador Gombreny, de la Senyoreta Puig i de Jaumet i Mariona. A terra, el cos mort de Vicenç Pastor i, agenollat al seu costat, el Senyor Jordà.)

GOMBRENY: Deixi'm veure què té. Sóc metge.

SENYOR JORDÀ: Mort, sembla mort...

POIROT: Mort?

SENYORETA PUIG: Un atac.

MARIONA: Ai, quina por!

(Jaumet i Mariona se'n van corrent. Salvador Gombreny s'agenolla al costat del cos caigut i l'examina. El Senyor Jordà s'incorpora molt atabalat.)

GOMBRENY: Mort, sí. Però no és un atac. És mort d'una ferida..., sembla un tret...

SENYOR JORDÀ: Una ferida? Un tret? Això vol dir que...

POIROT: Que l'han assassinat.

SENYORETA PUIG: Un assassinat? Déu meu!

POIROT: Li prego, amic Gombreny, que no toqui res. M'imagino que la policia voldrà examinar el lloc amb tota cura... Un assassinat, *nom d'un nom*, fins i tot aquí!...

SENYOR JORDÀ: Què haig de fer?

POIROT: Avisar la policia, evidentment, *mon cher ami*.

GOMBRENY: Té raó el Senyor Poirot. Haurà d'avisar la guàrdia civil.

(...)

POIROT: (...) Ah, i digui a tots els hostes que es reuneixin a la sala d'estar, que ningú no se'n vagi. Si és un assassinat, hi ha d'haver un assassí i pot ser qualsevol de nosaltres. Vigili que hi siguin tots. El servei també.

(*El Senyor Jordà se'n va tot preocupat*)

Les cartes d'Hèrcules Poirot de Jaume Fuster

• Expliqueu ara aquesta escena en forma de narració des de diferents punts de vista:

· Si la narradora fos la Mariona:

- Vaig entrar darrere del Sr. Poirot, acompanyada del Sr. ...

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

· Si el narrador fos Hèrcules Poirot:

- Vaig entrar el primer. Al meu darrere anaven el Sr. ...

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

· Si el narrador o la narradora fos algú que no participa en la narració. En aquest cas, s'ha de tenir en compte que també es poden incloure, a més de les accions que es poden observar, altres elements com pensaments o sensacions dels personatges, accions que encara no han passat, etc.:
- Van entrar tots a l'hora. Hèrcules Poirot de seguida va pensar que la mort del Sr. Pagès no havia estat per causes naturals i aviat els fets van confirmar les seves sospites.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- Quines diferències hi ha entre les tres narracions? Per què?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. ELS PERSONATGES

Objectius

- Identificar els personatges com a elements fonamentals del text narratiu.
- Analitzar els elements que conformen la creació de personatges.
- Diferenciar entre personatges protagonistes i personatges secundaris.
- Produir textos descriptius de persones.

Continguts

Els **personatges** són un element essencial de la narració, fins i tot sovint són la base a partir de la qual es construeix el relat. Tanmateix, no deixen de ser un element més al servei de la construcció del sentit del text. Per això els personatges han de tenir almenys dues condicions: res d'allò que els succeeixi ha de ser gratuït per al desenvolupament de la història i han de experimentar alguna mena de transformació al llarg de la seqüència narrativa.

Els personatges han d'aparèixer només amb els **atributs** necessaris per fer la seva funció en el text. És a dir, només interessa utilitzar aquells trets de caràcter o físics, aquelles paraules, aquelles accions... que juguin un paper significatiu en el desenvolupament del relat, sigui per conèixer el personatge, sigui per comprendre'n les motivacions, sigui per il·lustrar-ne la transformació.

Malgrat aquesta selecció dels atributs significatius que han d'aparèixer a la narració, és convenient que l'autor es faci una representació mental dels personatges d'una manera més àmplia. Tenir una idea com més completa millor dels personatges és un recurs que permet treballar la narració amb més fluïdesa. Inventar-ne una **biografia** més o menys detallada, definir-ne el caràcter amb detall, imaginar-ne l'aspecte fil per randa, pensar en com reaccionarien davant situacions determinades... tot això ajudarà a l'autor a fer funcionar els personatges dintre de l'acció. Això no vol dir que tota aquesta informació hagi d'arribar al text, sinó que servirà per seleccionar més eficaçment aquells atributs que siguin significatius per a la narració. Si les dades que apareixen sobre un personatge en un text són realment significatives, el lector o la lectora podrà, d'alguna manera, compensar la informació que no apareix. Seran indicis que permetran fer interpretacions, com una sinècdoke, en la qual una part es pot prendre pel tot. No és diferent del que, de fet, succeeix en la vida real. De moltes persones, només en coneixem detalls, fets molt concrets, a partir dels quals traiem una visió general de la seva manera de ser.

Els lectors coneixeran el personatge a través de molts **elements**: aspecte, paraules, accions, pensaments, emocions, propietats, indumentària o llocs amb els quals el podem relacionar; però també gràcies a les referències que ens en donen els altres personatges i a com interactua amb ells.

Un personatge protagonista ha de tenir una certa **complexitat**, per no resultar pla. De la mateixa manera que en la vida real les persones tenen contradiccions, zones fosques, coses que no coneixen de si mateixes, intencions ocultes, debilitats i ambigüitats, els personatges, ja que en són la representació literària, han d'estar construïts de la mateixa manera. Imaginem una història en la qual apareix un grup d'amics i amigues. Un dels personatges és fidel a la líder fins a l'últim extrem. La segueix sense vacil·lar, sense dubtar de res. És la seva amiga íntima. Si la narració manté aquesta relació, tindrem un personatge pla, mancat de profunditat ja que només el defineix una única qualitat: la fidelitat a la líder. Però si en un moment determinat, quan les coses van malament per a tots dos, fa una cosa inesperada i traeix la seva amiga, aquesta debilitat fa que el personatge adquireixi profunditat i tingui més vida i, a més, obliga els lectors a fer una reinterpretació de la seva fidelitat anterior. Si després d'aquest moment de traïció, torna a donar, en una situació arriscada, suport a la líder, es produirà un moviment pendular que donarà un valor nou a la relació entre els personatges.

Els personatges més creïbles i més interessants són aquells que no són **estereotips**. Per tant, s'ha de procurar fugir dels tòpics, recórrer a girs que despertin l'interès. Si tenim un personatge que és un executiu que té l'aspecte típic d'un executiu (vestit elegant, corbata, maletí, sabates netes i polides, cabells amb fixador...), es pot afegir que porta les ungles brutes. Davant d'un element imprevist com aquest, es desperta l'interès del lector o la lectora, que es fa preguntes i que vol saber més coses sobre aquest personatge. Evidentment, la narració ha de donar alguna mena de resposta a aquests elements estranys en els personatges. Per exemple, en aquest cas, l'executiu podria tenir com a passió secreta la mecànica i dedicar-se a arreglar cotxes.

Aquests elements imprevistos que defugen els tòpics proporcionen **individualitat** i **profunditat** als personatges, els fa únics, vius, diferents a tots els altres. Els personatges molt esquemàtics acostumen a resultar falsos, encartonats, com si fossin la representació d'una caricatura més que no pas la d'una persona.

Els personatges interactuen amb l'entorn i, a partir d'aquesta **interacció**, es transformen internament, creixen, evolucionen de manera que van adquirint complexitat i profunditat. Per tant, s'han de triar bé els elements que conformaran l'entorn, tenint en compte que incidirà força en la transformació dels personatges i que, si no es produeixi aquesta transformació, no hi ha relat. Però l'evolució, per tal que sigui creïble, ha de ser coherent amb l'essència del personatge que s'ha vist al principi del relat. A partir d'aquí, cadascuna de les escenes que configuren una història ha d'aportar coses noves, rellevants, que facin evolucionar els personatges.

En un relat breu l'espai per **desenvolupar el personatge** no és tan gran com en una novel·la. Per tant, tampoc no es poden aconseguir personatges de la mateixa complexitat i, a més, hi ha el perill que la transformació del personatge es quedi a mitges. En el relat breu es poden suggerir els canvis per tal que se sàpiga que el personatge no tornarà a ser el mateix després d'enfrontar-se a una determinada situació però, generalment, no s'arriba a veure com actua després de la transformació. El mateix es pot dir sobre com

eren els personatges abans del moment de la narració. El relat breu sovint suggereix, transmet implícitament, com era abans el personatge però ja, des del primer moment, ha d'entrar necessàriament en situació, sense entretenir-se en els antecedents.

Tot el que s'ha dit fins ara és aplicable sobretot al personatge (o personatges) protagonista, en un relat hi ha normalment un altre tipus de personatges: els secundaris. Fan funcions com, per exemple, ser el desencadenant de l'acció (el cap d'una empresa que acomiada una treballadora i dóna lloc al conflicte que viurà la protagonista), servir de contrapunt al personatge principal (un personatge molt treballador enfront d'un altre molt gandul), ajudar el protagonista (informadors, col·laboradors...) o ser-ne l'antagonista (traïdors, enemics...). Els **personatges secundaris** poden ser més esquemàtics i poden estar construïts al voltant d'una sola qualitat. Per exemple, si per al sentit del relat convé que la protagonista s'enfronti a l'autoritat, es pot utilitzar la figura del seu cap i fer aparèixer una escena d'enfrontament entre els dos. Per tant, el cap tindrà la funció de representar l'autoritat, sense més matisos, i se'l definirà utilitzant únicament els atributs (aspecte, indumentària, paraules, accions) que serveixin per proporcionar-li aquesta funció. En aquest cas, es pot recórrer als tòpics, perquè el personatge està fent una funció secundària, al servei de l'evolució de la protagonista.

Per tant, no tots els personatges que apareixen en un relat han de construir-se amb el mateix detall ni profunditat, sinó que dependrà de la **funció** (principal o secundària) que tinguin en la història.

Resum de les idees principals

- Tot i que els personatges són elements essencials en la narració, han d'estar al servei de la construcció del sentit del text.
- Els atributs dels personatges han de ser únicament aquells que siguin necessaris per fer la seva funció en el text.
- És convenient que l'autor o l'autora es faci una representació mental dels personatges com més completa millor. És un recurs que li permetrà treballar la narració amb més fluïdesa, tot i que després hi inclogui només aquells aspectes que siguin més rellevants per a la construcció del relat.
- Els lectors coneixeran el personatge a través de molts elements: aspecte, paraules, accions, pensaments, emocions, propietats, indumentària o llocs amb els quals el podem relacionar; però també gràcies a les referències que ens donen els altres personatges i a com interactua amb ells.
- Un personatge protagonista ha de tenir complexitat, no ser pla ni esquemàtic. Les contradiccions, ambigüitats, punts febles i forts li proporcionen profunditat i veracitat.
- Els elements inesperats trenquen la previsibilitat del relat i eviten que els personatges resultin estereotipats.
- Els personatges han d'interactuar amb l'entorn i, a partir d'aquesta interacció, transformar-se internament, créixer, evolucionar de manera que van adquirint complexitat i profunditat.
- A més dels personatges protagonistes, també apareixen als relats els personatges secundaris, que tenen diferents funcions dintre de la narració. Poden estar construïts al voltant d'una sola qualitat

i no és necessari que evolucionin o es transformin.

Propostes de lectura

Els textos recomanats tenen a veure amb els conceptes treballats en aquesta unitat, però no són necessaris per resoldre les activitats. Poden ser una lectura complementària per a dins o fora de l'aula. En qualsevol cas, el professorat facilitarà la comprensió d'aquells aspectes dels relats que puguin presentar dificultats per a l'alumnat. Les propostes de lectura per a aquesta unitat són les següents:

- HARTLEY, Leslie Poles: “W.S.” dins *Roald Dahl. Històries de fantasmes*. Barcelona: Columna, 2008.
 - Conte sobre un personatge que es rebel·la contra el seu creador i que permet reflexionar sobre com es creen els personatges de ficció.
- ASIMOV, Isaac: “Sally” dins *Robbie i altres contes*. Barcelona: Vicens Vives, 2003.
 - Conte on apareixen clarament delimitats el protagonista i l'antagonista, i on hi ha màquines que actuen com a éssers vius i on es pot analitzar el canvi dels personatges al llarg del relat a partir d'una situació de conflicte.

Orientacions per a les activitats

- A l'apartat 2 de la unitat 0 es poden trobar orientacions metodològiques generals sobre la proposta d'activitats d'aquest material.
- Les activitats es relacionen amb els objectius de la unitat.
- Les activitats van marcades amb un símbol per indicar quina és la habilitat que es treballa:

	Llegir		Generar idees
	Analitzar textos		Produir textos

- Les activitats 1b, 2, 3b estan plantejades de tal manera que es poden resoldre en grup o individualment. L'activitat 4 es pot fer individualment o bé fer cooperativament la biografia del personatge (apartat a), elaborar el text de manera individual a partir d'aquesta planificació comuna (apartat b) i després comparar els diferents descripcions que s'han produït a partir d'una mateixa planificació.
- Les activitats 1b, 2, 3b i 4a es poden contestar oralment o per escrit.

ELS PERSONATGES

Activitat 1

a) El text que trobareu a continuació és un fragment d'un conte en el qual un autor de novel·les explica com va crear el personatge d'una de les seves novel·les.

b) Després de llegir el text contesteu les preguntes.

No es recordava gaire dels llibres més antics que havia escrit, però en tenia un, *El proscrit*, en el qual realment s'havia tret el ganivet a l'hora de pintar el personatge. En descriure'l havia mostrat un desig extrem de venjança, com si s'hagués tractat d'una persona real que ell volgués ressaltar. Havia sentit un plaer curiós atribuint-li tota mena de perversitats. Mai no li havia concedit el benefici del dubte, mai no li havia inspirat cap ombra de pietat, ni tan sols a l'hora d'haver de pagar amb la força la pena que li havia correspost per les seves malifetes. La sola idea que aquella ombrívola criatura s'arrossegues entre gavalds de maldat gairebé l'havia terroritzat.

W.S. de L.P.Hartley

- Com era el personatge que l'escriptor va voler crear per a la seva novel·la?
- Penseu en personatges de ficció (novel·les, contes, pel·lícules...) que tinguin unes característiques semblants a les que es descriuen en el text.
- Penseu ara en altres personatges que malgrat tenir algunes característiques negatives tinguin en algun moment reaccions positives. Us sembla que són més o menys interessants que els que heu pensat a la pregunta anterior? Per què?

Activitat 2

a) Els personatges tenen una gran importància en el desenvolupament de les narracions. Si canviem les característiques dels personatges, canvien les històries. Imagineu com canviariem algunes històries conegudes, si féssim canvis en els personatges:

- El conte de la Caputxeta Vermella si el llop fos vegetarià:
.....
.....
-
.....
.....

-
-
-

Activitat 3

a) Llegiu el fragment d'un conte on apareixen diversos personatges que trobareu a continuació.

b) Després de llegir el text contesteu les preguntes.

L'havia fet passar la senyora Hester:

- És el senyor Gellhom, Jake -m'havia dit-. Fa un temps, ja ho deu recordar, li va escriure, demanant-li una entrevista.

Si ella ho deia devia ser cert. Tinc massa coses per fer i no puc ocupar-me de la correspondència. Per això hi tinc la senyora Hester. Viu força a prop i sap resoldre aquestes minúcies sense haver-me de demanar res. I, cosa que és més important, la Sally i la resta del grup li agraden. Hi ha gent a qui no agraden.

- Molt de gust de saludar-lo, senyor Gellhom -vaig dir.
- Em dic Raymond J. Gellhorn -va dir, i em va donar la mà, que vaig estrènyer fredament.

Era un individu alt, mig pam més alt que jo, i més corpulent. Devia tenir si fa no fa la meitat dels anys que tenia jo, no gaire més de trenta. Tenia els cabells negres i llisos, pentinats amb una ratlla al mig i amb fixador, i s'havia deixat un bigoti prim i molt acurat. De les orelles cap avall li sobresortia una gran mandíbula, com si tingués galteres. A la televisió li haurien fet fer el paper de dolent, de manera que vaig suposar que era bona persona. I això demostra que la televisió no sempre s'equivoca.

Sally d'Isaac Asimov

- Quins personatges apareixen en aquest text?
- Quin creus que deu ser el personatge principal i quins els secundaris? Per què?
- Creus que, en aquest text, existeix alguna relació entre l'aspecte físic i la manera d'actuar d'algun personatge? Com es pot saber?

Activitat 4

a) Fixeu-vos en la imatge que trobareu a continuació. En aquesta pintura podem veure com és aquesta nena físicament i, partir de la seva aparença, podem imaginar-nos moltes altres coses:

- Nom i lloc de naixement
- On viu i amb qui
- Manera de ser (virtuts i defectes)
- Manera de pensar
- Gustos i preferències
- Activitats que fa normalment
- Plans per al futur
- ...

Nena amb trenes (1918). A. Modigliani. Museu Aichi Nagoya (Japó)

b) A partir de la imatge, dels punts que apareixen en l'activitat anterior i dels altres que considereu que podeu afegir, elaboreu un text de com a màxim quatre línies per descriure aquesta nena segons el que heu imaginat, triant aquells elements de l'apartat a) que us sembli que poden servir per descriure millor el personatge.

6. CONSTRUCCIÓ DE VEUS. EL DIÀLEG

Objectius

- Analitzar els recursos que participen en la construcció de les veus dels personatges.
- Identificar les funcions del diàleg dintre dels textos narratius.
- Analitzar els diàlegs com a forma d'interacció entre els personatges.
- Produir textos narratius dialogats.

Continguts

Concebre un personatge és concebre un caràcter determinat, una forma de relacionar-se amb el món i una manera de veure la realitat. El llenguatge amb què es construeix un personatge serveix per caracteritzar-lo, per donar-li una **veu pròpia**. Per diferenciar les veus de dos personatges, és necessari que les veus corresponguin a mirades diferents perquè, d'aquesta manera, caracteritzem els personatges amb psicologies diferents. Per exemple, si un personatge per relatar un accident diu:

Vaig mirar l'hora al rellotge de la torre. Passaven cinc minuts de les cinc. Després vaig sentir, ho recordo perfectament, el xerric dels frens. Vaig mirar cap a la dreta. Vaig veure com el cotxe perdia el control. Després es va estavellar contra el mur que hi havia davant.

I un altre diu:

Recordo perfectament que passaven cinc minuts de les cinc. Ho sé perquè feia cinc minuts que havia mirat el rellotge de la torre. Després, vaig sentir el soroll dels frens d'un cotxe i vaig mirar cap al lloc d'on provenia. El cotxe havia perdut el control i, després de giravoltar unes quantes vegades, es va estavellar contra el mur que hi havia a l'altre costat.

En el fons són el mateix personatge. Encara que hi hagi petites variacions en la seva narració, la psicologia que reflecteixen els seus discursos és la mateixa perquè han seleccionat els mateixos fets, els han explicat en un ordre semblant, s'han fixat en els mateixos detalls..., malgrat les petites diferències formals en el llenguatge.

Per fer que les veus siguin particulars de cada personatge es poden fer servir una sèrie de **recursos formals**:

- El **to**: Entès, d'una banda, com a reflex d'una actitud (agressiva, irònica, autoritària, humil, romàntica...) i d'una altra, com a nivell del llenguatge (conceptual, culte, complex, concret, literal, col·loquial...). És evident que no utilitzaran de la mateixa manera el llenguatge una camperola il·letrada que una catedràtica d'universitat, un nen de set anys que una dona de quaranta.

- El **ritme**: Pot ser un ritme ràpid (de frases curtes i simples), lent (de frases llargues i complexes) o poc definit (amb frases de longitud mitjana, que no destaca especialment per la seva rapidesa o per la seva lentitud).

- Els **camp semàntics**: Un personatge pot, per exemple, d'acord amb la seva personalitat, parlar d'amor utilitzant el camp semàntic de l'economia:

El balanç de la nostra convivència resultava deficitari. En els dos anys últims s'havien incrementat els problemes i, si calculàvem la diferència amb els bons moments, la nostra relació donava un resultat negatiu.

D'aquesta manera, l'ús d'un determinat camp semàntic reflecteix alguna característica de la personalitat del personatge.

- El tipus de **sintaxi, retòrica...** Cada personatge, segons qui sigui, tindrà la seva pròpia forma d'articular el discurs.

- Els **tics lingüístics** o **falques**: Poden ser un bon recurs per particularitzar una veu però no se n'ha d'abús. S'han d'acompanyar d'una bona construcció de la mirada del personatge perquè no quedin en un nivell superficial. Per exemple, si per construir la veu d'una adolescent s'usa moltes vegades la paraula *col·lega* però després raona com una persona gran, no s'aconseguirà una veu creïble en una adolescent.

El **diàleg** és especialment important en la construcció de les veus narratives. Contràriament al que pot semblar, el diàleg és un recurs complex. La seva funció fonamental és fer interactuar els personatges. El narrador o la narradora desapareix o minimitza la seva presència per fer parlar els personatges i aquesta conversa és el més important en aquesta part del text. A més del que es diu explícitament, importa el que es vol dir, les actituds, les intencions, les estratègies comunicatives. Per exemple, si un personatge li diu a un altre: “si no em deixes fer el que vull, me n'aniré”, no obtenim només la informació que el personatge vol fer alguna cosa o que té intenció d'anar-se'n. La informació més important és que vol manipular el seu interlocutor mitjançant un xantatge emocional. Davant d'això, l'altre personatge ha de reaccionar d'alguna manera. Pot ser que no es deixi manipular i contesti alguna cosa com “doncs, molt bé, vés-te'n” o pot ser que cedeixi a la pressió. Sigui com sigui, al seu torn, l'altre personatge haurà de reaccionar i es produirà, per tant, una interacció.

La **interacció** entre els personatges és el que fa que un diàleg no sigui el mateix que dos monòlegs posats un al costat de l'altre. Si en un diàleg les intervencions dels personatges no influeixen les unes en les altres i no modifiquen el discurs dels interlocutors, no fan la seva funció narrativa.

No s'ha d'oblidar que, en un diàleg, els personatges parlen entre ells i no es dirigeixen al lector o la lectora.

Per tant, s'ha de valorar la manera com s'incorpora la **informació en els diàlegs**. No es pot, per exemple, incloure-hi informació que no vingui al cas de la conversa. No resulta creïble un diàleg que digui “t'han despatxat de la feina, t'has d'espavilar a trobar-ne una altra”, quan, evidentment, el personatge ja ho sap, que s'ha quedat sense feina. La informació s'ha de fer aparèixer de manera que resulti natural en el decurs de la conversa. Seguint l'exemple anterior, seria més versemblant alguna cosa com “des que t'has quedat sense feina estàs insuportable, a veure si en trobes una altra ben aviat.”.

No és necessari mostrar tota la conversa que mantenen uns personatges determinats, sinó aquells **fragments rellevants** per a la narració. Si dues persones han quedat per prendre un cafè, no cal començar el diàleg quan arriben al local, se saluden, es fan les primeres preguntes de cortesia. Tot això ho pot resumir el narrador (“es van saludar, van demanar un cafè i van començar a parlar de com els havien anat les coses últimament”). Només tindria sentit incloure aquesta part del diàleg si proporcionés algun element significatiu per a la narració, si, per exemple, anteriorment hi ha hagut un conflicte entre els interlocutors i ara se saluden molt afectuosament.

Les **acotacions** són les frases que el narrador o la narradora afegeix al diàleg, de vegades per indicar qui està parlant, de vegades per afegir a la conversa alguna informació important. No és el mateix que un noi li digui a una noia que l'estima mirant un partit de futbol a la televisió que ho faci mirant-la fixament als ulls. Per tant, és una informació important per interpretar l'escena i pot donar lloc a una acotació. Però, si amb les paraules dels personatges n'hi ha prou, és millor evitar-les, perquè sigui el diàleg el que faci avançar l'acció.

Resum dels continguts

- La veu d'un personatge serveix per caracteritzar-lo i dotar-lo d'una personalitat pròpia.
- Per diferenciar les veus dels personatges es poden fer servir una sèrie de recursos formals: el to, el ritme, els camps semàntics, el tipus de sintaxi o de retòrica, els tics lingüístics o les falques.
- El diàleg és un recurs narratiu complex, la funció fonamental del qual és confrontar dos o més personatges i fer-los interactuar.
- La informació que apareix en els diàlegs s'ha d'incorporar de manera que resulti natural en el decurs de la conversa.
- No és necessari mostrar tota la conversa que mantenen uns personatges determinats, sinó aquells fragments que siguin rellevants per a la narració.
- Les acotacions als textos dialogats s'han d'incorporar únicament quan aporten una informació important per interpretar l'escena.

Propostes de lectura

Els textos recomanats tenen a veure amb els conceptes treballats en aquesta unitat però no són necessaris per resoldre les activitats. Poden ser una lectura complementària per a dins o fora de l'aula. En qualsevol cas, el professorat facilitarà la comprensió d'aquells aspectes dels relats que puguin presentar dificultats per

a l'alumnat. Les propostes de lectura per a aquesta unitat són les següents:

- FUSTER, Jaume: *Les cartes d'Hèrcules Poirot*. Barcelona: Edicions 62 - El cangur, 2005.
 - Un obra de teatre que segueix els principis dels relats de misteri i que es pot llegir com si fos una novel·la.
- ASIMOV, Isaac: “Robbie” dins *Robbie i altres contes*. Barcelona: Barcelona: Vicens Vives, 2003.
 - Un conte de robots on es planteja el tema dels prejudicis i on els diàlegs tenen una pes important per fer avançar l'acció.

Orientacions per a les activitats

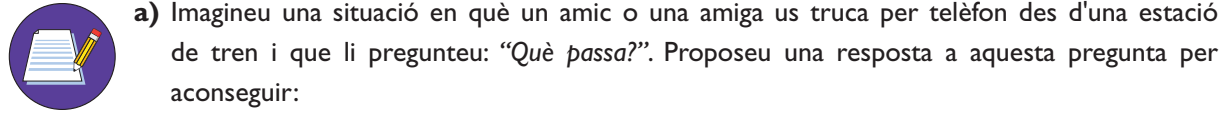
- A l'apartat 2 de la unitat 0 es poden trobar orientacions metodològiques generals sobre la proposta d'activitats d'aquest material.
- Les activitats es relacionen amb els objectius de la unitat.
- Les activitats van marcades amb un símbol indicar quina és la habilitat o capacitat que es treballa:

	Llegir		Generar idees
	Analitzar textos		Produir textos escrits

- Les activitats 1, 2, 3 i 4 estan plantejades de tal manera que es poden resoldre en grup o individualment i oralment o per escrit.

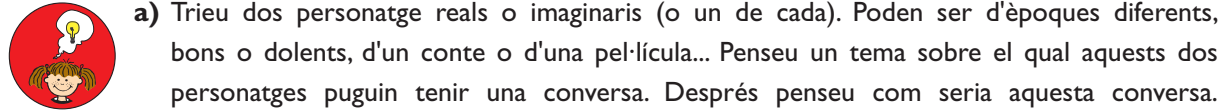
EL DIÀLEG

Activitat 1

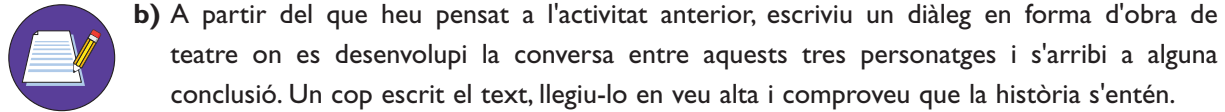
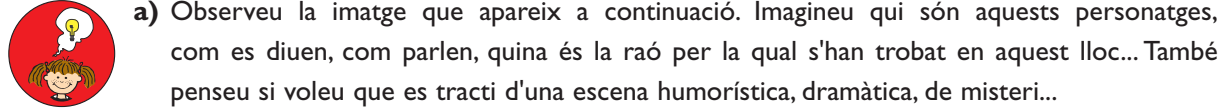
- Sorprendre:
.....
- Fer por:
.....
- Fer riure:
.....
- Posar nerviós o nerviosa a algú:
.....
- Fer pena:
.....

Activitat 2

- Salutacions: com es presentarien l'un a l'altre.
- Tema:
 - Quin serà el tema de conversa?
 - Qui començarà a parlar sobre el tema
 - Quin punt de vista tindrà cada un dels personatges (si estaran d'acord o en desacord)
 - Com acabarà la conversa
- Comiat

Activitat 3

-

Activitat 4

a) Llegiu la faula que trobareu a continuació. Després de llegir-la subratlleu en color vermell les frases que corresponen al diàleg que diuen els personatges.

b) Ara, en grup, llegiu en veu alta la part que heu subratllat, de manera que persones diferents llegeixin el text que correspon a cada personatge i comproveu si la història s'entén sense necessitat de llegir les parts que corresponen al narrador.

Dos companys de viatge caminaven tranquil·lament per una sendera quan, de sobte, un dels dos va descobrir un sac de cuir a terra. En agafar-lo, va veure que pesava molt i que era ple de monedes d'or:

- Quina sort! -va exclamar-. He trobat un tresor!
- Deus voler dir que *hem* trobat un tresor -va corregir-lo el seu company-. No hem quedat que compartíem tot el que trobéssim durant el viatge?
- Vas bé si et penses que compartiré l'or amb tu -va replicar el primer viatger-. Oi que l'he trobat jo? Doncs és meu.

En aquell instant, van sentir els crits d'una multitud que s'acostava enfurismada.

- No et moguis, lladre! Torna'ns l'or! -cridaven, mentre corrien cap als viatgers empunyant destrals i garrots.
- Estem ben llestos! -es va lamentar l'home que havia trobat el sac-. Es deuen pensar que som lladres, i ara ens mataran!
- Ah, no! -va dir el seu company-. Ets tu qui has trobat l'or, i no pas jo. Oi que has dit que era teu? Doncs ja te'l pots ben confitar!

Els viatgers i les monedes d'or d'Isop

7. EL TEMPS I L'ESPAI

Objectius

- Identificar el temps i l'espai com a elements dels textos narratius.
- Produir textos narratius a partir d'un element temporal.
- Produir textos narratius que incloguin descripcions d'espais.

Continguts

El **temps** és un element bàsic dels textos narratius. Una primera manera d'entendre el temps narratiu és referir-se al temps en el qual es localitza l'acció. Es pot situar el relat en l'època actual, a l'any 1960, al segle passat o en el futur. L'autor situa l'acció en un **temps històric** determinat i això implica que ha de buscar la coherència entre el relat i el moment que ha triat per situar-lo. Si l'acció passa en el segle XVIII, s'haurà de documentar sobre com era la vida en aquest moment, per evitar que apareguin incongruències històriques. Per exemple, no haurien d'aparèixer automòbils, ni telèfons, ni bolígrafs, ni llum elèctrica, ni moltes altres coses descobertes a partir del segle XIX. Si l'acció es localitza en un temps futur, l'autor podrà definir com serà aquest món, però procurant que tots els elements que hi apareixen mantinguin una coherència interna. Així, si es construeix un món futur en el qual l'aigua és molt escassa, no haurien d'aparèixer piscines; o si en aquest món els arbres haguessin desaparegut, seria incoherent parlar de fruites, tret que s'hagués aconseguit fabricar-les en laboratoris. Evidentment, el temps actual és el que presenta menys problemes a l'hora de situar un relat perquè és el que coneixem millor però no s'ha de renunciar a fer incursions en altres èpoques passades o futures, introduir-se en altres mons.

Una altre aspecte del temps en la narració es refereix a la durada de la narració, és a dir, al **temps narratiu**. Hi ha obres que narren una seqüència narrativa que es desplega la llarg de molt anys, com *Guerra i pau* de L.Tolstoi, però també n'hi ha que es desenvolupen en unes hores, com *La Caputxeta Vermella*. El temps narratiu extens és més propi de la novel·la, encara que també n'hi ha que narren períodes temporals molt curts. Els relats curts, per definició, tenen poc espai per desenvolupar les històries i, en general, l'acció dura entre unes hores i algunes setmanes. Per ampliar el temps narratiu, hi ha el recurs de fer salts en el temps. El narrador o la narradora, després de la narració d'un fet determinat, pot continuar relatant el que va passar tres mesos després o a l'any següent, per exemple. En aquest cas, haurà de buscar la manera de mostrar que s'ha produït aquesta el·lipsi temporal.

Per marcar el **transcurs del temps** en un relat, existeixen diverses tècniques. Pot ser que s'assenyali el pas del temps, dient a quina hora, o en quin dia passen les accions. Es poden utilitzar també dades ambientals més genèriques: a trenc d'alba, al vespre, al migdia... La manera més eficaç de construir el temps narratiu és, però, per mitjà de les accions dels personatges. Quan llegim, utilitzem una espècie de calculadora mental

amb la qual sumem els temps a mesura que avança la narració i aquesta comptabilitat forma part de la nostra comprensió del text. Les accions, les converses, els desplaçaments sumen temps i determinen la durada de les diferents escenes del relat. Per exemple, si un personatge ha anat a dinar a un restaurant a les dues de la tarda, ha fet l'àpat i ha pres cafè mentre llegia el diari, quan surt del restaurant de cap manera podrem dir que és un quart de tres.

L'**espai** és un altre dels elements del text narratiu. Encara que l'autor o l'autora no ho especifiqui i no faci aparèixer cap dada referida al lloc on passa l'acció, els lectors sempre imaginem els personatges ubicats en un espai. Quan aquest espai és rellevant i significatiu per al desenvolupament de l'escena, ha d'aparèixer en el text la informació necessària. L'ús adequat de l'espai en un relat pot servir per transmetre un clima o un sentiment determinat. Un bosc tenebrós, espès, fosc, pot generar inquietud; però si el bosc és clar, verd, ple d'ocells, amb un rierol cristal·lí..., la sensació que produirà serà molt diferent, encara que després igualment es puguin situar en aquest bosc fets violents. L'espai també pot servir per definir els personatges: la casa d'un personatge ens pot indicar que és ric, desordenat, intel·lectual, que li agrada viatjar o que és un romàntic... També pot servir per reforçar o contrastar la situació que s'explica. Per exemple, si situem una declaració d'amor en un lloc molt àrid, pedregós, gris, sec..., els lectors no tindran la mateixa situació que si la situem en un prat ple de flors. L'espai, si té un paper important en el text, si evoluciona i transmet alguna cosa, també pot funcionar com un personatge. Per exemple, una casa que es va deteriorant al llarg del relat fins que al final s'enfonsa pot servir per explicar el declivi d'una família.

A l'hora de **construir l'espai** és important tenir en compte que s'ha de poder visualitzar. Per tant, s'ha de descriure, és a dir, s'ha de construir utilitzant dades físiques. Si es diu que un paisatge és bonic, els lectors no se'l podran imaginar, però, si en fem una bona descripció, podran arribar per ells mateixos a la conclusió que ho és, de bonic. Per fer una descripció es poden utilitzar totes les propietats físiques (dimensions, forma, color, altura, textura, olor, quantitat, brillantor...) però cal seleccionar els elements més adequats per a la narració en concret. Si es vol fer veure que un personatge és ric per mitjà de la descripció de la casa on viu, podem centrar-nos en les gran dimensions de l'habitatge, que és situada en un barri selecte, en la descripció algun moble especialment luxós, en un quadre de Picasso que penja de la paret de la sala... A continuació caldrà triar les paraules (substantius i adjectius) per referir-nos a aquests elements, és a dir, utilitzar el llenguatge adequat per a l'efecte que es vol provocar. En aquest cas, volem transmetre riquesa i luxe. És diferent dir que “hi ha una taula de caoba coberta amb un tapís de seda” que dir que “hi ha una taula de fusta coberta amb unes tovalles”. O “en el sostre, blanc com la neu, lluià un llum format per gotes de cristall penjades de cadenes de plata resplendents” que “en el sostre blanc hi havia un llum de cristall amb cadenes”.

Finalment caldrà ordenar els elements per obtenir una **visió de conjunt** de l'espai. Si és una habitació, ha de ser possible imaginar les dimensions, la disposició dels mobles, la situació de la finestra...:

“Els finestrals donaven a un jardí frondós. Davant, en el centre de la sala, hi havia una enorme taula de

caoba coberta per un tapís de seda. A la dreta, el foc cremava en una llar de foc de marbre blanc, a sobre de la qual penjava un quadre de Picasso.”

Convé que les descripcions siguin econòmiques. Una descripció massa llarga, amb detalls inútils, és, en principi, poc recomanable en un relat curt.

Tots aquests criteris sobre la descripció de l'espai en les narracions, es poden aplicar a la descripció d'objectes o de personatges.

Resum dels continguts

- El temps en un relat pot fer referència al temps en el qual es localitza l'acció (temps històric) o a la durada de la narració (temps narratiu).
- El temps es construeix bàsicament gràcies a les accions i als diàlegs. També es pot construir a partir d'informacions directes del narrador o narradora o mitjançant informacions que es dedueixen del text.
- Si el lloc on es desenvolupa l'acció és rellevant i significatiu per al desenvolupament de l'escena, l'autor o l'autora ho ha de tenir en compte i ha de donar-ne la informació necessària.
- L'ús de l'element espacial en una narració pot ser un recurs per aconseguir un clima o un sentiment determinat; definir atributs del personatge; reforçar o contrastar una determinada situació. L'espai també pot funcionar com un personatge més de la narració.
- Els espais que apareixen en una narració han de poder ser visualitzats. Per això és necessari descriure'ls, és a dir, construir-los a partir de la realitat física.
- Una descripció eficaç s'ha de basar en la selecció d'elements, en l'ús apropiat dels recursos lingüístics i en una ordenació que permeti arribar a una visualització del conjunt.

Propostes de lectura

Els textos recomanats tenen a veure amb els conceptes treballats en aquesta unitat, però no són necessaris per resoldre les activitats. Poden ser una lectura complementària per a dins o fora de l'aula. En qualsevol cas, el professorat facilitarà la comprensió d'aquells aspectes dels relats que puguin presentar dificultats per a l'alumnat. Les propostes de lectura per a aquesta unitat són les següents:

- TWAIN, Mark: “Foradeu, germans, foradeu” dins *L'elefant blanc, robat*. Barcelona: Empúries, 1988.
 - Un conte on la lluita contra una cantarella obsessiva ve marcada pel pas del temps.
- EDWARDS, Amalia B.: “La diligència fantasma” dins *Mil anys de contes de terror*. Barcelona: Baula, 2000.
 - Un conte de aparicions en el qual la recreació d'ambients té una gran importància.

Orientacions per a les activitats

- A l'apartat 2 de la unitat 0 es poden trobar orientacions metodològiques generals sobre la proposta d'activitats d'aquest material.

- Les activitats es relacionen amb els objectius de la unitat.
- Les activitats van marcades amb un símbol per indicar quina és la habilitat que es treballa:

	Llegir		Generar idees
	Analitzar textos		Produir textos

- Les activitats 1, 2b, 3a, 4 i 5b estan plantejades de tal manera que es poden resoldre en grup o individualment i oralment o per escrit.

EL TEMPS I L'ESPAI EN EL TEXT NARRATIU

Activitat 1

- a) Un dels elements que hem de tenir en compte en la narració d'una història és quan durarà l'acció que es vol narrar. Completeu la taula següent amb la indicació aproximada del temps que es necessitaria en un relat per explicar cada una de les històries següents:

L'atracament a un banc	Entre unes hores i alguns dies
Un partit de futbol	
Un viatge a un altre planeta	
Una viatge amb bicicleta des del Canadà fins a la Patagònia	
La història de tres generacions d'una mateixa família	
El primer dia a l'institut d'una alumna nouvinguda	

Activitat 2

- a) Llegiu el fragment del conte que trobareu a continuació.

- b) Després de llegir el text completeu les activitats.

“En rebre, conductor, nostres diners,
foradeu els bitllets dels passatgers.
Vuit cèntims el que és blau costa només,
sis cèntims el que és groc com els pallers,
i el de to rosa de tres cèntims és.
Foradeu els bitllets dels passatgers!

Cor

Oh germans! Foradeu, sigueu feiners;
foradeu al davant dels passatgers”

Vaig topar aquestes rimes dringadisses en un diari, fa poc temps, i les vaig llegir un parell de vegades. Prengueren immediata i completa possessió de mi. Tota l'estona de desdejuni anaren valsant d'una banda a l'altra del meu cervell; i quan, a la fi, vaig, enrotllar el meu tovalló, no hauria pogut dir si havia menjat alguna cosa o cap. El dia abans havia ajustat curosament la tasca que em calia fer aquell dia: una sensacional tragèdia en la novel·la que estic escrivint. (...) Vaig lluitar de valent per espai d'una hora però fou endebades. El meu cap seguí zumzejant: "Vuit cèntims el que es blau costa només, sis cèntims és que es groc com els pallers." (...). Jo que ho deixo córrer i me'n baixo cap a la ciutat; i tot seguit vaig descobrir que els meus peus seguien el compàs d'aquella infatigable música. (...). Vaig tornar a casa i em calgué sofrir tota la tarda; sofrir en tota la llargada d'un inconscient dinar que no em restaurava gens ni mica; sofrir i cridar i dringar tota la vesprada: anar al llit i rodolar-hi, i remenar-me i dringar tota l'estona, igual que abans; alçar-me a mitja nit, frenètic i fer per manera de llegir (...). Quan eixí el sol, jo estava fora de test (...).

Foradeu, germans, foradeu de Mark Twain

- Marqueu en el text totes les paraules i expressions que serveixen per indicar el pas del temps.
- Feu una línia cronològica que representi 24 hores, marqueu les parts del dia i indiqueu les activitats que va fent el personatge del conte.

Activitat 3

a) Dibuixeu una línia cronològica i situeu els fets d'un dia extraordinari en la vida d'una persona. Pot ser una situació real o inventada.

b) Expliqueu ara en forma de narració els fets que heu situat en la línia del temps, tenint en compte que heu de marcar clarament el pas del temps.

Activitat 4

a) Imagineu que esteu buscant els decorats per rodar una pel·lícula. Busqueu imatges que puguin correspondre a les pel·lícules següents:

Una pel·lícula de terror	
Una comèdia	
Una pel·lícula d'aventures	
Una pel·lícula sobre l'edat mitjana	

Activitat 5

a) Llegiu el fragment d'un conte on es fa la descripció d'un paisatge.

b) A continuació, ompliu la taula amb la informació que apareix en el text.

Bé, va ser fa exactament fa vint anys, quan faltava un dia o dos per a la fi de la temporada del gall fer. Havia passat tot el dia al camp, amb l'escopeta, i no havia caçat ni una sola peça. El vent bufava directament de l'est i era el mes de desembre; el lloc, un ermàs desolat a l'extrem septentrional d'Anglaterra. M'havia perdut. No era un lloc agradable per perdre's, amb els primers flocs plomosos de la imminent nevada voletejant damunt els brucs i la nit tancant se com un teló de plom al meu voltant. Em vaig posar la mà fent de visera damunt els ulls i vaig escodrinyar ansiosament la creixent foscor, on el color moradenc de l'ermàs es confonia amb el d'una cadena de turons a unes deu o dotze milles de distància. En cap de les direccions, els meus ulls no van trobar ni el més petit rastre de fum, ni la més petita parcel·la de terra conreada, ni una tanca, ni un camí d'ovelles.

La diligència fantasma d'Amalia Blandford Edwards

Sorolls	Colors	Fenòmens meteorològics	Elements del paisatge
- El vent bufant			- Gall fer

- Consulteu ara el contingut de la taula: Quina sensació tindríeu vosaltres si us trobéssiu en un lloc com aquest? Creieu que són les mateixes que té el narrador o diferents? Raoneu les vostres respostes.
- Com sap el narrador que no hi ha cap presència humana pels voltants del lloc on es troba?
- Per què creieu que després de vint anys el narrador recorda tan clarament el lloc que descriu?

Activitat 6

- a) Torneu a escriure el text de l'activitat anterior fent tots els canvis que calgui perquè el lloc sigui agradable i el narrador s'hi senti bé.

8. RECURSOS FORMALS: CAMPS SEMÀNTICS, RITME, ESTRUCTURA.

Objectius

- Utilitzar recursos lingüístics formals per a la producció de relats.
- Valorar els camps semàntics com a recurs per a la composició de textos narratius.
- Identificar els elements que determinen l'estructura d'un text narratiu.

Continguts

Tradicionalment, quan s'analitza un text literari, es distingeix entre **fons** i **forma**. Per descomptat que és correcte de fer-ho, però aquesta separació pot fer que es faci una comprensió equivocada dels textos ja que no s'ha de perdre de vista que un text literari diu el que diu perquè té la forma que té. Si canviem la forma, canviem el text i, per tant, expliquem una cosa diferent: en el text literari forma i fons estan units de manera indestriable, formant una xarxa perfecta, en la qual els aspectes formals estan sempre al servei de la construcció del sentit. Així doncs, encara que es pugui fer separatament l'anàlisi de la forma i del fons d'un text literari, sempre hauria d'haver una fase posterior en la qual es valori conjuntament la connexió entre ambdós elements.

Un dels recursos que pot resultar més útil és jugar amb els **camp semàntics**. Podem definir camp semàntic com el conjunt de paraules que estan associades amb una altra pel seu significat. Per exemple, el camp semàntic de la paraula *maleta* estaria format per paraules com *maletí, bossa, equipatge, bagul, maleter, portaequipatges...* Però també podríem incloure en aquest camp les paraules associades amb *maleta* (*nansa, pany, cremallera, pell...*). I també les associades per referència (*viatge, tren, avió...*). Jugar amb els camps semàntics pot ser molt útil quan es vol que una paraula o un concepte prevalgui en un text. Si es vol que, per exemple, el fred tingui una presència molt marcada en un paràgraf determinat, potser no serà suficientment fer aparèixer aquesta paraula una sola vegada. Però si repetim moltes vegades la paraula *fred* el text resultarà repetitiu. Per evitar-ho podem utilitzar el recurs de situar paraules del camp semàntic de *fred* al llarg del text: *hivern, neu, gel, blanc, blau, gebre, congelat, gelat, tremolar, bufanda, guants, abric, temperatura sota zero...*

Els camps semàntics també poden resultar útils per construir efectes subtils. Si es vol representar un personatge a qui la llum li resulta molt feridora, es poden combinar paraules associades a la llum amb paraules associades a les armes blanques, com fa Albert Camús a *L'estrany*:

La llum ha incendiat l'acer, i era com una llarga fulla espurnejant que em toqués el front. En el mateix instant la suor amuntegada a les meves celles ha lliscat de sobte i m'ha cobert les parpelles amb un tel tebi i espès. Els meus ulls estaven ofuscats darrera aquesta pantalla de llàgrimes i de sal. No sentia

sinó els címbals del sol percutint sobre el meu front, i, indistintament, l'espasa brillant que brotava del ganivet, encarada a mi. Aquella espasa roent em corroïa les celles i penetrava en els més ulls adolorits.

Per crear personatges associats a les característiques d'un material o d'un altre element es pot utilitzar també aquesta tècnica de combinacions de camps semàntics. Es pot fer que un personatge resulti molt fràgil assignant-lo a les característiques del vidre: “Tenia la pell gairebé transparent, els ulls molt clars i brillants, aquosos. Era prim, cantellut. I es movia lentament, com si estigués a punt de trencar-se.”

Un altre recurs formal a considerar és el **ritme del text**, que pot ser més o menys ràpid, d'acord amb els efectes que es vulguin aconseguir. El ritme ràpid es caracteritza per frases curtes i separades per punts; per la manca de signes de puntuació, ja que, com que no hi ha pauses, es produeix una acceleració de la lectura; per l'ús d'oracions juxtaposades, cadascuna de les quals introdueix informació nova. El ritme lent, per contra, es construeix amb frases llargues, subordinades, que van completant o matisant informació que ja ha aparegut abans.

El ritme és un recurs que pot ajudar a construir el sentit del text i se n'ha de fer un ús associat a allò que volem explicar. Si és un text sobre la tristesa, per exemple, amb un ritme lent, se'ns representarà més aviat com a malenconia; en canvi la tristesa amb un ritme ràpid, l'entendrem més aviat com a desesperació. Un relat d'amor que es construeixi amb un ritme ràpid s'inclinarà cap a la passió; un altre tractat amb lentitud, cap a l'afecte. Vegem-ho en dues escenes similars, tractades amb ritmes diferents:

“El dia era clar. Ella es va asseure al balancí. Grinyolava. Les roses encara no s'havien obert del tot. El sol es reflectia en la font. Mosques. Les va espantar. La llum engegava. Es va apartar els cabells. Va sospirar. Es van sentir els lladrucs d'un gos. En Joan li va venir al pensament. L'estimava. N'estava segura. Eren feliços. Algunes discussions, però res més. Res més.”

“El dia estava molt clar i ella va seure en el balancí, que grinyolava quan es movia, contemplant les roses que no s'havien obert del tot i la lluentor de la llum del sol, que es reflectia intensament en la font que tenia al davant. En aquella època de l'any les mosques eren molt pesades i per espantar-les va fer un moviment suau amb la mà, va fer un sospir i, mentre sospirava, va sentir de lluny els lladrucs d'un gos. Va pensar que s'estimava en Joan, amb la seguretat que era un amor real perquè ell també li ho demostrava cada dia amb la seva actitud. Era evident que eren feliços, malgrat les discussions que tenien de tant en tant però que no passaven mai d'aquí.”

És evident que els textos comuniquen coses diferents en cada cas. El primer text resulta més inquietant a causa del seu ritme ràpid. Sembla que el personatge està nerviós, preocupat, que la seva relació no va en realitat massa bé. En canvi, en el segon, el ritme lent ens transmet més tranquil·litat i la sensació que la

relació, malgrat tot, funciona força bé.

Un altre recurs formal que es pot utilitzar amb finalitats expressives és l'**estructura del relat**, entesa com la disposició en què s'ordenen els elements principals del text. Hi ha una estructura que depèn de l'ordre que s'exposen els fets, és a dir, de la trama, concepte que ja es va explicar a la unitat didàctica 3. Direm ara que parlem d'estructura lineal quan els fets s'exposen en ordre cronològic, des del principi fins al final; d'estructura circular si la narració comença explicant el final i fa un cercle per tancar la narració amb aquest mateix final. També podem relacionar l'estructura del text amb la manera com conclou la història. Direm que és un relat tancat quan es dona una resolució definitiva a la situació que plantejava la narració. I que és un relat obert quan no s'arriba a aquesta solució definitiva i, per tant, la narració podria continuar, encara que això no vol dir que el relat deixi de tenir un sentit, ja que, si no fos així, no seria un relat obert, sinó incomplet. També es pot estructurar un text en funció dels personatges. En aquest cas, podem definir, per exemple, una estructura triangular si hi ha tres personatges principals que funcionen com tres pols de força en el desenvolupament de la trama. També es pot buscar una estructura d'alternança, en la qual en capítols o en paràgrafs alterns hi hagi un intercanvi de protagonistes. O es pot aplicar aquesta alternança a altres elements, com ara els espais, de manera que es vagin alternant escenes en el camp amb escenes en la ciutat, o dintre i fora d'una casa. En definitiva, cada relat necessita d'una estructura, aquella que resulti més útil per al sentit que se li vulgui donar.

Resum dels continguts

- En el text literari, forma i fons estan units de manera indestruïble, formant una xarxa perfecta, en la qual els aspectes formals estan sempre al servei de la construcció del sentit. Si canviem la forma, canviem el text i, per tant, expliquem una cosa diferent.
- El camp semàntic d'una paraula és el conjunt de paraules que estan associades amb ella pel seu significat.
- L'ús d'un determinat camp semàntic pot ser molt útil si es vol fer que una paraula o un concepte prevalgui en un text
- Combinar més d'un camp semàntic pot ser útil per construir efectes expressius en relació a coses o a personatges.
- El ritme ràpid apareix quan les frases que formen el text són curtes i separades per signes de puntuació i aporten nova informació o bé quan els signes de puntuació desapareixen per complet.
- El ritme lent, per contra, es construeix amb frases llargues, subordinades, que van completant o matisant informació que ja ha aparegut abans.
- El ritme és un recurs que pot ajudar a construir el sentit del text. Se n'ha de fer un ús conscient, associat a allò que es vol explicar, adaptant el tractament del ritme al missatge que es vol donar.
- Diem estructura a la disposició en què s'ordenen els elements principals del text.
- L'estructura d'un text pot dependre de l'ordre en què s'exposen els fets (estructura lineal, circular...), del final (relat obert o tancat), dels personatges (estructura triangular, alternança de

protagonistes...), de la localització espacial (contraposició d'espais o escenaris)...

- Cada relat necessita d'una estructura, aquella que resulti més útil per al sentit que se li vulgui donar.

Propostes de lectura

Els textos recomanats tenen a veure amb els conceptes treballats en aquesta unitat, però no són necessaris per resoldre les activitats. Poden ser una lectura complementària per a dins o fora de l'aula. En qualsevol cas, el professorat facilitarà la comprensió d'aquells aspectes dels relats que puguin presentar dificultats per a l'alumnat. Les propostes de lectura per a aquesta unitat són les següents:

- DESCLOT, Miquel: “Consciència de gos” dins *A la punta de la llengua*. Barcelona: Cruïlla, 2004.
 - Un conte fantàstic centrat en el món rural, que permet treballar diferents camps semàntics.
- CALDERS, Pere: “Demà a les tres de la matinada” dins *Tots els contes*. Barcelona: Edicions 62 - La Butxaca, 2008.
 - Un conte d'estructura lineal i de final obert que explica una acció que es desenvolupa al llarg de 24 hores.

Orientacions per a les activitats

- A l'apartat 2 de la unitat 0 es poden trobar orientacions metodològiques generals sobre la proposta d'activitats d'aquest material.
- Les activitats es relacionen amb els objectius de la unitat.
- Les activitats van marcades amb un símbol per indicar quina és la habilitat que es treballa:

	Llegir		Generar idees
	Analitzar textos		Produir textos

- Les activitats 1b, 2 i 3b estan plantejades de tal manera que es poden resoldre en grup o individualment i oralment o per escrit.

ELEMENTS DEL TEXT NARRATIU

Activitat 1

- a) Llegiu el fragment d'un conte de Miquel DescLOT.

- b) Després de llegir el text, ompliu la taula que trobareu a continuació amb les paraules corresponents a cada camp semàntic.

Doncs jo sóc un pagès de la Vall d'Horta, que és una vall de muntanya de Sant Llorenç de Munt, veritat?, i visc a Muntada, que és un mas de dos pisos, amb golfes, una cort de porcs, un corral d'aviram i un tractor que tremola com una fulla d'arbre. També he tingut de tota la vida un gos de marca “No t'hi fixis” estacat a l'era perquè no diguessin.

Consciència de gos de Miquel DescLOT

CATEGORIES			
Elements del paisatge	Parts d'una granja	Animals d'una granja	Parts d'un habitatge
Vall ...			

Activitat 2

- a) Trieu una paraula i després feu una llista amb paraules relacionades amb aquesta primera. Després penseu categories per classificar-les. Per exemple de la paraula *comprar* es podrien posar paraules com clienta, sabateria, rebaixar..., que podríeu classificar en categories com persones, llocs i accions que tenen relació amb les compres.

- b)** Elaboreu a continuació un text narratiu on apareguin tantes paraules com sigui possible de les que heu trobat en l'apartat a) d'aquesta activitat.

Activitat 3

- a)** Llegiu el text que trobareu a continuació i que és el final d'un conte que narra la història d'una personatge que va fabricar un coet i se'n va a anar a la Lluna.

Durant una colla de dies vaig llegir els diaris esperant trobat la notícia de l'estavellament de l'Octavi, en una platja o en algun camp llaurat, qui sap si provocant incendis forestals o bé ocasionant danys considerables en propietat aliena. No fou així: mai més no se n'ha sabut res i la Trinitat dubta encara entre vestir-se de dol o demanar una pensió vitalícia. Demanar-la a qui? Aquesta és la qüestió.

En els moments eufòrics, quan foragito els negres pensaments, crec que l'Octavi pot haver triomfat. En aquest cas, els segons que arribin a la Lluna, el trobaran refistolat davant la seva tenda, empunyant la nostra bandera. I això, digui's el que es vulgui, és història.

Demà a les tres de la matinada de Pere Calders

- b)** Llegint aquest text no sabem del cert si l'Octavi ha arribat a la Lluna o no. Fes una altra versió d'aquest text on sí que quedi clar si l'Octavi hi va arribar o no.

Activitat 4

- a)** Observeu les imatges i imagineu per a cada una d'elles un personatge que desenvolupi la major part de la seva activitat en aquests entorns.

- b)** A continuació, imagineu l'argument d'una narració amb aquests personatges i en aquests escenaris.

Organitzat per:

COBEGA
S.A.

Coca-Cola[®]

Amb la col·laboració de:

Generalitat de Catalunya
**Departament
d'Ensenyament**